

**Informacja na temat postępów w realizacji wskaźników
Programu Strategicznego Rozwoju Bieszczad
w okresie styczeń – czerwiec 2017 r.**

I. Założenia metodologiczne

Program Strategicznego Rozwoju Bieszczad (PSRB lub Program) stanowi przejaw terytorializacji działań i dążeń Zarządu Województwa Podkarpackiego do osiągnięcia zrównoważonego rozwoju regionu. Nadzór nad jego realizacją sprawuje Zarząd Województwa Podkarpackiego, którego organem pomocniczym jest Rada Programowa składająca się z przedstawicieli sektora publicznego, prywatnego oraz społecznego z terenu objętego oddziaływaniem *Programu*.

Program został opracowany w celu efektywnej realizacji *Strategii rozwoju województwa - Podkarpackie 2020 (SRWP 2020)*, uszczegóławia jej zapisy i w tym zakresie przewiduje jak najlepsze wykorzystanie zasobów endogenicznych zlokalizowanych w granicach jednostek samorządu terytorialnego objętych *Programem*. *PSRB* tworzy także warunki do aktywizacji społecznej i gospodarczej w zdiagnozowanych obszarach problemowych z uwzględnieniem specyficznych uwarunkowań rozwojowych tej części regionu, a pożądane działania koncentruje wokół 4 priorytetów: *Turystyka i rekreacja, Przedsiębiorczość, Kapitał ludzki i społeczny, Infrastruktura służąca poprawie dostępności i ochronie środowiska*.

Przewidziany w *Programie* system monitoringu wskaźników przewiduje sporządzanie przez Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego (UMWP) rocznych sprawozdań oraz miesięcznych informacji z postępów w wdrażaniu *Programu* obejmujących analizę przyjętych w nim wskaźników. Z uwagi jednak na dużą ilość danych wymagających monitorowania, przyjętą metodologię ich mierzenia, a także ich pożądaną jakość, w pierwszym *Sprawozdaniu z realizacji PSRB w 2016 r.*¹ zmieniono okresy raportowania danych na półroczne i roczne. Dodatkowo, uwzględniając wnioski członków Rady Programowej *PSRB*, ww. dokumenty uzupełniane są o informację określającą stopień wykorzystania przewidzianych

---

¹ Dokument pozytywnie zaopiniowany przez Radę Programową *PSRB* na posiedzeniu w dniu 7 kwietnia 2017 r., przyjęty przez Zarząd Województwa Podkarpackiego uchwałą nr 310/6535/17 z dnia 31 maja 2017 r.

w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020, a także Wojewódzkim Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Rzeszowie instrumentów wsparcia interesariuszy *PSRB*. Mając na uwadze powyższe, niniejsze opracowanie stanowi realizację ww. postulatów, ukazując poziom realizacji wskaźników *PSRB* w pierwszym półroczu 2017 r.

W celu zapewnienia porównywalności obu dokumentów, a także umożliwienia przeprowadzenia właściwej i rzetelnej analizy pozyskiwanych danych, niniejszą *Informację półroczną* oparto na założeniach metodologicznych przyjętych w pierwszym dokumencie sprawozdawczym *PSRB* za rok 2016. W przypadku obu dokumentów zachodzi zatem tożsamość źródeł pozyskania danych.

W szczególności należy podkreślić ważną rolę UMiG Lesko jako koordynatora w procesie pozyskiwania danych, który odpowiadał za zebranie informacji od poszczególnych gmin wchodzących w skład *Programu* i przygotowanie ich zestawień. Warto również zaznaczyć, iż gminy objęte *PSRB* nie zgłaszały do Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podkarpackiego barier uniemożliwiających realizację *Programu* lub raportowanie wskaźników, co do których zostały zobowiązane². Niewątpliwie wpływ na to miały wprowadzone przez Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego zakresy i definicje wskaźników, a także większy poziom poczucia tożsamości z *Programem* i świadomości celu gromadzenia oraz przekazania danych. Pomimo jednak większej precyzji przy generowaniu i raportowaniu danych przez JST, w dalszym ciągu zdarzały się przypadki nie wykazywania przez gminy zmian w realizacji wskaźników, co może wynikać ze zdiagnozowanych potencjałów oraz problemów występujących w gminie, przyjętego modelu rozwoju i koncentracji działań lub braku zdolności finansowych/kadrowych. Podkreślić należy także, że ilekroć gmina doprecyzowywała realizację wskaźnika i podawała informacje ją uszczegóławiającą, znajdowało to swoje odzwierciedlenie w przypisach niniejszego dokumentu.

Otrzymane materiały od gmin niewątpliwie potwierdziły wzrost świadomości celów *Programu Strategicznego Rozwoju Bieszczad* wśród JST oraz ich pracowników, co z kolei znalazło przełożenie na ilość oraz dokładność

---

² Za notoryjne uznano trudności zgłaszane przez gminy w realizacji *PSRB* wynikające z przyjętej specyfiki *Programu* tj. braku wyodrębnionych własnych źródeł finansowania działań, a także uwarunkowań środowiskowych charakterystycznych dla tej części województwa, które stanowiły podstawę dla przyjętych w dokumencie programowym kierunkowych działań.

raportowanych danych. Problemem jednak okazało się subiektywne podejście samorządów do sposobu monitorowania postępów – rosnąco od początku 2016 r. lub w skali roku/półrocza, którego dotyczy dana informacja. To różnorodne ujęcie rodziło problemy interpretacyjne po stronie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podkarpackiego, który zmuszony był ponownie weryfikować otrzymane dane u źródła ich pozyskania i określać, czy realizacja wskaźnika wykazywana w I. półroczu 2017 r. dotyczy tych samych inwestycji, co zadeklarowane na koniec grudnia 2016 r., czy też stanowi wartość dodaną *Programu* o którą należy zwiększyć wskaźnik na koniec czerwca 2017 r. Mając na uwadze powyższe przyjęto również, że ilekroć wskaźnik odnosi się do monitorowania poziomu udzielonego wsparcia (np. liczba wspartych obiektów infrastruktury turystycznej i sportowo-rekreacyjnej), o zakwalifikowaniu danych do konkretnego okresu sprawozdawczego decydować będzie w szczególności data przyjęcia lub podpisania dokumentu, na podstawie którego przewidywane było jego finansowanie. Wprowadzenie powyższej reguły wyklucza podwójne wykazywanie tych samych inwestycji/działań, a tym samym wprowadza przejrzystość deklarowanych przez jednostki danych. Z uwagi na fakt, że wsparcie może być udzielane na rzecz tych samych podmiotów wielokrotnie w ciągu danego okresu sprawozdawczego³, a jego wartość rzeczowa lub finansowa może być różna⁴, przyjęta metodologia co do wskaźników monitorujących poziom udzielanego wsparcia zakłada sumowanie deklarowanych przez gminy ilości np. w przypadku wskaźnika „Liczba wspartych centrów szkolenia i promocji rzemiosła”. Sumowanie wartości zastosowanie ma również do wskaźnika dotyczącego całkowitej długości przebudowanych lub zmodernizowanych dróg w ramach którego ujmowane są zarówno kilometry remontowanych dróg, jak i nowo wybudowanych. W przypadku niektórych wskaźników odnoszących się do powierzchni np. przygotowanych terenów inwestycyjnych założono z kolei, że przyjęty system sumowania każdorazowo zadeklarowanych wartości mógłby prowadzić do sytuacji w której osiągnięty poziom wskaźnika wskazywałby nierealny jego obraz (np. więcej powierzchni objętej terenami inwestycyjnej niż jest w gminie), dlatego w celu uniknięcia takiej sytuacji weryfikowano każdą zadeklarowaną przez JST daną z zadeklarowaną uprzednio

---

³ Np. dwie darowizny jedna w kwocie 1 000 zł, druga 1 500 zł dla tego samego podmiotu X.

⁴ Np. dotacja finansowa dla podmiotu X oraz bezpłatne użyczenie mu lokalu.

wartością. W celu uniknięcia podwójnego ujmowania tych samych powierzchni przyjęto także, że deklarowany zakres wskaźnika może być wykazany tylko raz.

W procesie generowania wartości wskaźnika „Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie”, z uwagi na większą liczbę danych zawartych w Centralnym Systemie Teleinformatycznym SL2014, a także wskazywany w systemie różny zasięg terytorialny realizowanych projektów (obszar całego województwa, obszar powiatu, czasami obszar gmin), problematyczne okazało się wyliczenie liczby projektów realizowanych przez przedsiębiorstwa na obszarze objętym *PSRB* wg dotychczas przyjętej metodologii dla tego wskaźnika. Mając na uwadze powyższe postanowiono, że będzie on przedstawiany w oparciu o dane wygenerowane z bazy SL2014 wg kryteriów: miejsce realizacji projektu⁵, forma prawna beneficjenta⁶. Dodatkowo, na potrzeby niniejszego opracowania wskaźnik ten zostanie uzupełniony o informację wygenerowaną z bazy SL2014 dot. ilości przedsiębiorstw, które podpisały umowy o dofinansowanie wg kryterium: siedziba beneficjenta⁷.

W ramach prac nad niniejszą *Informacją* napotkano także na nowe problemy, których nie udało się zidentyfikować w uprzednim *Sprawozdaniu za rok 2016*. Sytuacja taka miała miejsce m.in. w przypadku wskaźnika „Poprawa stanu czystości wody w rzece San zbadana (określona) przy pomocy wskaźników fitobentos i fitoplankton w ustalonych miejscach leżących poniżej Zalewu w Solinie i poniżej Zalewu w Myczkowcach”, co do którego okazało się, że nie ma możliwości pozyskania danych nt. jego realizacji w analizowanym okresie, ponieważ Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Rzeszowie (WIOŚ), który monitoruje stan czystości rzeki San przygotowuje stosowne analizy w dłuższych horyzontach

---

⁵ Woj. podkarpackie, powiaty: bieszczadzki, leski, sanocki, przemyski, gminy: 12 gmin *PSRB*.

⁶ Inne niepubliczne jednostki organizacyjne systemu oświaty – mikro, małe, średnie, duże przedsiębiorstwo, niepubliczne placówki systemu oświaty – mikro, małe, średnie, duże przedsiębiorstwo, niepubliczne szkoły podstawowe – mikro, małe, średnie, duże przedsiębiorstwo, przedszkola niepubliczne – mikro, małe, średnie, duże przedsiębiorstwo, osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą – mikro, małe, średnie, duże przedsiębiorstwo, przedsiębiorstwa państwowe – mikro, małe, średnie, duże przedsiębiorstwo, przedsiębiorstwa zagraniczne – mikro, małe, średnie, duże przedsiębiorstwo, spółki akcyjne – mikro, małe, średnie, duże przedsiębiorstwo, spółki cywilne prowadzące działalność na podstawie umowy zawartej zgodnie z Kodeksem Cywilnym – mikro, małe, średnie, duże przedsiębiorstwo, spółki jawne – mikro, małe, średnie, duże przedsiębiorstwo, spółki komandytowe – mikro, małe, średnie, duże przedsiębiorstwo, spółki komandytowo-akcyjne – mikro, małe, średnie, duże przedsiębiorstwo, spółki przewidziane w przepisach innych niż Kodeks spółek handlowych i Kodeks cywilny lub formy prawne, co do których stosuje się przepisy o spółkach – mikro, małe, średnie, duże przedsiębiorstwo, spółki partnerskie – mikro, małe, średnie, duże przedsiębiorstwo, spółki z o.o. – mikro, małe, średnie, duże przedsiębiorstwo.

⁷ Woj. podkarpackie, powiaty: bieszczadzki, leski, sanocki, przemyski, gminy: 12 gmin *PSRB*.

czasowych. Mając na uwadze powyższe, w niniejszej *Informacji* przedstawiono przedmiotowy wskaźnik według ostatnio wykazanej przez WIOŚ wartości.

Analizując formularze otrzymane od JST zwrócono także uwagę na nowe dane, które zadeklarowały samorzady jako osiągnięte w 2016 roku, a które nie zostały przez nie wykazane w momencie deklarowania danych do *Sprawozdania za rok 2016 r.* Niniejsza sytuacja wymagała wyjaśnienia przez UMWP okoliczności i przyczyn wcześniejszego nieraportowania realizacji wskaźnika przez gminę w 2016 r. Mając na uwadze powyższe, a także cel któremu służy monitorowanie wskaźników *Programu* tj. przedstawienie rzeczywistego obrazu zmian zachodzących na obszarze gmin *PSRB* przyjęto, że zadeklarowane przez JST dane za 2016 rok, które omyłkowo lub np. z powodu braku dostępu do właściwych źródeł i podsumowań nie zostały przez nie przekazane do *Sprawozdania za 2016 rok*, wykazane zostaną w ramach niniejszej *Informacji*. W tym celu w zawartych w dokumencie zestawieniach tabelarycznych określających postęp/regres wskaźników, w kolumnie przedstawiającej poziom realizacji wskaźnika wg danych ze *Sprawozdania za 2016 rok*, dokonano stosownych korekt i opatrzone je przypisem wyjaśniającym. Analogiczne postępowanie było w przypadku zidentyfikowania błędnej wartości wskaźnika wykazanego w *Sprawozdaniu z 2016 roku* spowodowanego niewłaściwym zaokrągleniem lub zliczeniem przez autorów *Sprawozdań* zadeklarowanych przez gminy danych.

W toku gromadzenia danych potrzebnych do sporządzenia niniejszej *Informacji* aktualne okazały się problemy, które podnoszone były w *Sprawozdaniu za rok 2016*, odnoszące się do braku źródeł z których można monitorować niektóre wskaźniki w sposób kompleksowy. Sytuacja taka dotyczyła m.in. wskaźnika „Osoby dorosłe w wieku 25-64 lata uczestniczące w kształceniu i szkoleniu” oraz wskaźnika „Liczba zrealizowanych (przeprowadzonych) kursów, szkoleń i studiów podyplomowych”. W celu zaprezentowania jednak częściowego obrazu realizacji ww. wskaźników, w niniejszej *Informacji* podjęto próbę ich oszacowania na podstawie danych przekazanych przez Wojewódzki Urząd Pracy w Rzeszowie (WUP). Przyjęta w tym zakresie metodologia z góry obarczona była błędem, ponieważ projekty wpisujące się w ww. wskaźnik realizowane są często na terenie całego województwa podkarpackiego, co uniemożliwia dokładne podanie liczby mieszkańców gmin objętych *PSRB*, którzy otrzymali określoną formę wsparcia. Dodatkowo dane

przedstawione przez WUP nie są wyczerpujące, gdyż objęte ww. wskaźnikami formy podnoszenia kwalifikacji mogą być świadczone również przez inne podmioty publiczne i prywatne. Mając na uwadze powtarzalny charakter występowania trudności w gromadzeniu tych danych, jako zasadne należy przyjąć rekomendacje do ich doprecyzowania, zamiany lub uzupełnienia przez dodatkowe wskaźniki, które umożliwią pełny obraz zmian zachodzących w ww. zakresie. W tym celu, Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego podjął działania zmierzające do zabezpieczenia środków oraz przygotowania dokumentacji przetargowej umożliwiających zlecenie w przyszłości badania obejmującego analizę przyjętego w *Programie* systemu monitoringu oraz opracowanie nowego, alternatywnego systemu wskaźników monitorowania.

Wszystkie zdiagnozowane powyżej trudności i niejasności, w tym m.in. złożoność systemu monitoringu *Programu*, konieczność wielokrotnego weryfikowania danych w celu uniknięcia ich dublowania, opóźnienie spowodowane nieterminowym dostarczeniem danych przez podmioty zewnętrzne do Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podkarpackiego, a także przeprowadzana kontrola Najwyższej Izby Kontroli pn. *Realizacja wojewódzkich programów strategicznych „Bieszczady” i „Błękitny San”*, wpłynęły na termin opracowania niniejszego dokumentu oraz jego przesunięcie.

II. Diagnoza społeczno – gospodarcza powiatów (z terenu których gminy zostały objęte *Programem Strategicznego Rozwoju Bieszczad*)

Niniejsze opracowanie stanowi uzupełnienie przedmiotowej *Informacji półrocznej* i szersze spojrzenie na obszar objęty interwencją *PSRB*. Pamiętać bowiem należy, że zakres przestrzenny *Programu* obejmuje obszar 12 gmin położonych na południowo-wschodnich krańcach województwa podkarpackiego, które zlokalizowane są w szczególności na terenie dwóch powiatów: bieszczadzkiego i leskiego, a także na części powiatów sanockiego i przemyskiego. Z tego też względu, mając na uwadze różny stopień rozwoju gmin w ramach powiatu, a także ich wpływ na wskaźniki odnoszące się do powiatu w ogóle, postanowiono przedmiotową analizę przedstawić wyłącznie z punktu widzenia dwóch powiatów (bieszczadzkiego i leskiego), które obszarowo w całości objęte są *PSRB*. Zauważyć przy tym należy również, że wiele danych prezentowanych przez statystykę publiczną generowanych jest wyłącznie na poziomie powiatu, nie zaś na poziomie gmin. Tym samym, analiza zmiany sytuacji społeczno-gospodarczej obszaru objętego *PSRB* wymaga sięgnięcia do danych generowanych na poziomie powiatów.

Przedstawione wybrane, dostępne z portalu GUS-BDL wskaźniki zostały ułożone według priorytetów *PSRB*. Dotyczą one stanu na koniec 2016 r., w niektórych przypadkach stanu na koniec I kwartału 2017 r. Dla wskaźników przeliczono średnią z dwóch ww. powiatów, którą porównano do średniej wojewódzkiej. Dodatkowo dokonano porównania danych pomiędzy powiatem bieszczadzkim a powiatem leskim.

1. Turystyka i rekreacja

Szczególną rolę w rozwoju powiatu bieszczadzkiego i powiatu leskiego odgrywa turystyka, czego dowodzi wskazanie jej jako pierwszego priorytetów *PSRB*.

W 2016 r. liczba turystycznych obiektów noclegowych⁸ w wymienionych dwóch powiatach wyniosła 192, co stanowiło 33% takich obiektów w województwie podkarpackim. Przeważał tutaj powiat leski, w którym zlokalizowano ich 129.

---

⁸ Do obiektów noclegowych zaliczono hotele, motele, pensjonaty, inne obiekty hotelowe, domy wycieczkowe, schroniska, schroniska młodzieżowe, szkolne schroniska młodzieżowe, ośrodki

W wymienionych powiatach zarejestrowano średnio 209,27 miejsc noclegowych na 1 000 ludności. Wartość tego wskaźnika zdecydowanie przewyższała średnią w tym zakresie dla województwa podkarpackiego, która wyniosła jedynie 14,46. Więcej miejsc noclegowych na 1 000 ludności zarejestrowano w powiecie leskim (272,66), niż w powiecie bieszczadzkim (145,88).

Również średnia liczba udzielonych noclegów na 1 000 ludności, w wymienionych dwóch powiatach, była zdecydowanie wyższa, niż średnia w województwie podkarpackim. W powiatach wyniosła ponad 21 tys. noclegów na 1 000 ludności, a w województwie podkarpackim zaledwie nieco ponad 1,45 tys. noclegów na 1 000 ludności. Wyższą wartość wskaźnik ten osiągnął w powiecie leskim (28 745,88 udzielonych noclegów na 1 000 ludności), niż w bieszczadzkim (13 368,51 udzielonych noclegów na 1 000 ludności).

Zdecydowanie wyższe wartości, niż w średnio w województwie podkarpackim, osiągnął również wskaźnik określający liczbę turystów korzystających z noclegów na 1 000 ludności. Dla województwa było to 522,19 osób, natomiast dla powiatu bieszczadzkiego 4 777,37 osób, a dla powiatu leskiego 6 665,26 osób.

2. Przedsiębiorczość

Na koniec I. kwartału 2017 r. liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON w powiecie bieszczadzkim i leskim wynosiła 5 140, co stanowiło 1,53% podmiotów w województwie podkarpackim. Więcej podmiotów wpisanych do REGON funkcjonowało w powiecie leskim (3 001), niż w bieszczadzkim (2 130).

Wg stanu na I kwartał 2017 r. w wymienionych dwóch powiatach zarejestrowano w REGON 150 nowych podmiotów, co stanowiło 3,5% nowo zarejestrowanych podmiotów w województwie podkarpackim. Więcej takich podmiotów zarejestrowano w powiecie leskim (91), niż w powiecie bieszczadzkim (59). Wśród podmiotów nowo zarejestrowanych, podmioty działające w zakresie

---

wczasowe, ośrodki kolonijne, ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe, domy pracy twórczej, zespoły ogólnodostępnych domków turystycznych, pola biwakowe, kempingi, obiekty do wypoczynku sobotnio-niedzielnego i świątecznego, zakłady uzdrowiskowe, (kwatery prywatne do 1999 r.) i inne. Poczynając od danych za rok 2012 badanie KT-1 dotyczy wszystkich turystycznych obiektów noclegowych posiadających 10 i więcej miejsc noclegowych. Również od danych za 2012 r. do turystycznych obiektów noclegowych ogółem doliczono kwatery agroturystyczne i pokoje gościnne (kwatery prywatne) natomiast dane szczegółowe dla tych obiektów dostępne są od poziomu województwa (NTS-2) (<https://bdl.stat.gov.pl/BDL/metadane/metryka/2396#:>, 05.09.2018 r.).

zakwaterowania i usług gastronomicznych stanowiły 6,0%, co było wielkością wyższą, niż w skali całego województwa (2,57%).

W wymienionych powiatach 4 100 osób fizycznych prowadziło w I kwartale 2017 r. działalność gospodarczą, co stanowiło 1,66% osób fizycznych, prowadzących działalność gospodarczą w województwie podkarpackim. Więcej takich osób występowało w powiecie leskim (2 426 osób), niż w powiecie bieszczadzkim (1 674 osoby). Spośród osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w wymienionych powiatach, 577 osób (28,14%) prowadziło działalność związaną z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi. W skali województwa podkarpackiego zaledwie 2,88% spośród osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, prowadziło ją w zakresie zakwaterowania i usług gastronomicznych.

Istotnym elementem z punktu widzenia równoważenia rozwoju gmin, ale i przedsiębiorczości jest właściwe gospodarowanie przestrzenią. Służą temu miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, w których wskazuje się tereny i określa dla nich przeznaczenie np. pod inwestycje. Tymczasem udział powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni ogółem w województwie podkarpackim wynosił w 2016 r. zaledwie 8,7%. W wymienionych dwóch powiatach udział ten był znacznie niższy i wyniósł średnio 2,55% powierzchni tych powiatów. Większy udział powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni ogółem zanotowano w powiecie leskim (3,3%).

3. Kapitał ludzki i społeczny

Na koniec 2016 r. liczba ludności w powiatach bieszczadzkim i leskim wynosiła 48 681 osób, co stanowiło 2,29% ludności województwa. Więcej mieszkańców zamieszkiwało w powiecie leskim (26 691 osób), niż w powiecie bieszczadzkim (21 990 osób).

W wymienionych powiatach zdecydowanie dominowały osoby w wieku produkcyjnym (64,1%, przy średniej dla województwa wynoszącej 62,9%). Osoby w wieku poprodukcyjnym stanowiły 18,55% (w województwie 18,8%). Najmniejszą grupę, zarówno wśród mieszkańców powiatów bieszczadzkiego i leskiego (17,3%),

jak i województwa podkarpackiego (18,4%) stanowiły osoby w wieku przedprodukcyjnym.

W 2016 r. w wymienionych powiatach średni odsetek dzieci w wieku 3-4 lata, objętych wychowaniem przedszkolnym wyniósł 63,7%. Był to znacznie niższy odsetek niż w skali województwa (70,8%). Wyższą wartość tego wskaźnika zanotowano w powiecie bieszczadzkim (66,8%), niż w powiecie leskim (60,6%).

Szczególne znaczenie w kształceniu dostosowującym do zmieniających się potrzeb rynku pracy posiada kształcenie zawodowe. W wymienionych powiatach funkcjonowały w 2016 r. 4 szkoły średnie zawodowe, co stanowiło 3,44% takich szkół w województwie podkarpackim. Więcej szkół średnich zawodowych było zlokalizowanych w powiecie leskim (3), niż w powiecie bieszczadzkim (1 szkoła). W wymienionych powiatach uczniowie średnich szkół zawodowych stanowili średnio 42,5% wśród uczniów szkół ponadgimnazjalnych ogółem. Był to odsetek niższy, niż w skali całego województwa, który wynosił 43,3%.

W 2016 r. w powiatach bieszczadzkim i leskim występowało zróżnicowanie stopy bezrobocia, od 17,9% w powiecie bieszczadzkim, do 20,5% w powiecie leskim. Średnia stopa bezrobocia rejestrowanego dla wymienionych powiatów wyniosła 19,2%, co było wartością wyższą od średniej dla województwa (11,5%).

4. Infrastruktura służąca poprawie dostępności i ochronie środowiska

Wymienione powiaty charakteryzowały się słabo rozbudowaną infrastrukturą, zarówno w zakresie dostępności (w szczególności drogowej), jak i w zakresie ochrony środowiska.

Według stanu na koniec 2016 r. w powiatach bieszczadzkim i leskim długość dróg gminnych o nawierzchni twardej wynosiła 161,2 km, co stanowiło 2,1% takich dróg w województwie. Natomiast długość dróg gminnych o nawierzchni gruntowej w tych powiatach wynosiła 647,1 km, co stanowiło 15,7% dróg gminnych gruntowych w województwie podkarpackim. Zdecydowanie więcej dróg gminnych o nawierzchni gruntowej było zlokalizowanych w powiecie bieszczadzkim (580,8 km), niż w powiecie leskim (66,3 km).

W wymienionych powiatach długość dróg powiatowych o nawierzchni twardej wynosiła 307,8 km, co stanowiło 4,78% takich dróg w województwie. Długość dróg

powiatowych o nawierzchni gruntowej wynosiła łącznie w tych powiatach 24,9 km (9,58% takich dróg w województwie). Więcej dróg powiatowych o nawierzchni gruntowej występowało w powiecie bieszczadzkim (19,5 km), niż w leskim (5,4 km).

W 2016 r. ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków w wymienionych powiatach stanowiła średnio 51,1% ogólnej liczby ludności w tych powiatach. Była to wielkość znacznie niższa od średniej dla województwa podkarpackiego, która wynosiła 73,4%. W powiecie leskim odsetek ten był wyższy (54,1%), niż w powiecie bieszczadzkim (48%).

W wymienionych dwóch powiatach niższy, niż w województwie podkarpackim, był również odsetek ludności korzystającej z kanalizacji w ogóle ludności. Dla powiatów wyniósł on 50,15%, a dla województwa podkarpackiego 69,7%. Wyższy odsetek ludności korzystającej z kanalizacji zarejestrowano w powiecie leskim (51,7%), niż w bieszczadzkim (48,6%).

W powiatach bieszczadzkim i leskim zanotowano również niższy, niż średnio w województwie podkarpackim, udział osób korzystających z wodociągu. W 2016 r. udział ten w podkarpackim wyniósł 80,9%, a średnio w wymienionych powiatach 65,45%. Wyższą wartość wskaźnik ten osiągnął w powiecie bieszczadzkim (71,5%), niż w powiecie leskim (59,45%).

W wymienionych powiatach występował bardzo porównywalny udział obszarów prawnie chronionych w ogólnej powierzchni powiatów, począwszy od 100% w powiecie bieszczadzkim, do 98,10% w powiecie leskim.

III. Analiza wskaźników Programu Strategicznego Rozwoju Bieszczad

1. Priorytet TURYSTYKA I REKREACJA

Liczba wspartych obiektów infrastruktury turystycznej i sportowo-rekreacyjnej

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik zadeklarowany w Sprawozdaniu z 2016 r.	Wskaźnik na dzień 30 VI 2017 r. (narastająco)	Postęp w realizacji wskaźnika
Liczba wspartych obiektów infrastruktury turystycznej i sportowo-rekreacyjnej	11 ⁹	15	4

Wskaźnik Liczba wspartych obiektów infrastruktury turystycznej i sportowo-rekreacyjnej na dzień 30 czerwca 2017 r. został osiągnięty na poziomie 15. W pierwszym półroczu 2017 r. realizację niniejszego wskaźnika zadeklarowały następujące JST: Gmina Czarna – 1 obiekt, Gmina Komańcza – 1¹⁰, Miasto i Gmina Lesko 1¹¹, Gmina Olszanica – 1.

⁹ Podczas weryfikowania danych otrzymanych od uczestników PSRB w ramach analizowanego wskaźnika, zdiagnozowano omyłkę w danych zadeklarowanych do Sprawozdania z 2016 roku przez Gminę Solina, która wykazała realizację wskaźnika na poziomie 2, podczas gdy prawidłowa jej wartość wynosi 3.

¹⁰ Modernizacja ścieżki przyrodniczo-historycznej Gminy Komańcza 1500 zł (promocja UG).

¹¹ W VI 2017 r. zostało zakończone zadanie pn. „Budowa zaplecza socjalno-sanitarnego i magazynowego przy kompleksie sportowym w Lesku”, wartość zadania: 1 404 903 zł, dofinansowanie ze środków Ministerstwa Sportu i Turystyki: 400 000 zł. Zaplecze pełni funkcję pomocniczą dla basenu zewnętrznego (szatnie, natryski) oraz sezonowego sztucznego lodowiska (magazynowanie elementów lodowiska poza sezonem zimowym).

Liczba wspartych (rozwijanych lub nowych) produktów turystycznych

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik zadeklarowany w Sprawozdaniu z 2016 r.	Wskaźnik na dzień 30 VI 2017 r. (narastająco)	Postęp w realizacji wskaźnika
Liczba wspartych (rozwijanych lub nowych) produktów turystycznych	12 ¹²	19	7

Wskaźnik **Liczba wspartych (rozwijanych lub nowych) produktów turystycznych**¹³ na dzień 30 czerwca 2017 roku został osiągnięty na poziomie **19 produktów**. W okresie styczeń – czerwiec 2017 r. został zaraportowany w liczbie 7 produktów turystycznych przez następujące JST: Gminę Bircza – 1 produkt turystyczny¹⁴, Gmina Czarna - 1¹⁵, Gmina Komańcza - 2¹⁶, Gmina Olszanica - 1¹⁷, Miasto i Gmina Zagórz - 2¹⁸.

¹² W Formularzu z realizacji Programu Strategicznego Rozwoju Bieszczad w 2016 r. w przypadku Gminy Czarna omyłkowo podano wartość 1 (powinno być 2), a w przypadku Gminy Komańcza omyłkowo została zadeklarowana wartość 0 (powinno być 4). W 2016 roku Gmina Komańcza wsparła następujące produkty turystyczne: maratony rowerowe MTB 2016 – 10 000 zł (promocja UG), Rajd Dwóch Kardynałów 2016 – 1 000 zł (promocja UG), Zimowe Tropy Żbików 2016 – 2300 zł (promocja UG) oraz udzieliła wsparcia niematerialnego na rzecz „Bieszczadzkiego Osodu” 2016 – ok 4300 zł (koszty własne GOK - sprzęt i pomoc w organizacji imprezy).

¹³ Jako wsparcie należy rozumieć zarówno promocję, jak i budowę, przebudowę, które skutkują stworzeniem nowych produktów turystycznych lub poprawą walorów dotychczasowych, dokonane przy pomocy pozyskanych środków zewnętrznych lub ze środków własnych gminy i jej mieszkańców.

¹⁴ W 2017 roku wydano publikacje pn. „Poeci ziemi birczańskiej” i „Smaki tradycji birczańskiej” - dofinansowanie z LGD Ziemi Przemyskiej ok. 4000 zł, wkład własny JST ok. 2000 zł.

¹⁵ Przedsięwzięciem wspieranym przez Gminę jest Giełda Produktu Lokalnego. Jest to inicjatywa oddolna. Koła Gospodyń Wiejskich oraz nieformalne grupy działania spotykają się w sezonie turystycznym w Parku w Czarnej w celu promocji oraz sprzedaży tylko i wyłącznie produktu lokalnego, tylko i wyłącznie z terenu gm. Czarnej. Giełda realizowana jest w partnerstwie – Gmina oraz wszelka oddolna inicjatywa ngo. Jej przeznaczeniem jest umożliwienie mieszkańcom sprzedaży tylko i wyłącznie produktu lokalnego. Obok stworzenia platformy pod rozwój ekonomiczny mieszkańców, wspieranie produktu lokalnego - Giełda ma ważny wymiar społeczny. Ma to bowiem być miejsce spotkań, wymiany pomysłów, inspiracji, wspólnej zabawy. Jej ważnym aspektem jest regularność. W stosunku do roku poprzedniego Giełda ograniczyła swoją działalność. Powodem tego był brak pozyskania zewnętrznych środków na rozwój giełdy oraz ograniczone możliwości finansowe własne Gminy.

¹⁶ Dofinansowanie folderu Jeziorka Duszatyńskie i osuwisko „Zwiezło” pod Chryszczatą – 1000 zł, (promocja UG) oraz organizacja półmaratonu górskiego „Tropem żbika po zwiezionej górze” i biegu „Duszatynek” – 15 000 zł (GOK).

¹⁷ Wsparcie dla drezyn rowerowych w Uhercach Mineralnych.

¹⁸ W gminie Zagórz w okresie od I do VI 2017 r. wspierano rozwijające się i nowe produkty turystyczne, poprzez stworzenie mobilnej, bezpłatnej aplikacji turystycznej SVIDNIK – ZAGÓRZ (dostępnej na stronie: www.dukladesign.com). Aplikacja ta promuje miejsca, wydarzenia oraz atrakcje turystyczne. Wydane również jej drukowaną wersję w formie przewodnika turystycznego: „Szlakiem osobliwości kulturowych i przyrodniczych polsko-słowackiego pogranicza”. Umowę

Ponadto z informacji przekazanych przez Departament Kultury i Ochrony Dziedzictwa Narodowego UMWP wynika, że I. połowie 2017 r. dotacją celową z budżetu Samorządu Województwa Podkarpackiego w kwocie 9 000 zł wsparto realizowany w Gminie Ustrzyki Dolne projekt „Kultura kulinarna łączy pokolenia”. Natomiast w Gminie Cisna zrealizowano dwa projekty „Organizacja XII Bieszczadzkich Spotkań Muzycznych BIES CZAD BLUES” i „Festiwal Interdyscyplinarny Natchnieni Bieszczadem” przy zaangażowaniu finansowym budżetu Województwa Podkarpackiego w wysokości 25 000 zł.

Liczba zabytków nieruchomych objętych wsparciem

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik zadeklarowany w Sprawozdaniu z 2016 r.	Wskaźnik na dzień 30 VI 2017 r. (narastająco)	Postęp w realizacji wskaźnika
Liczba zabytków nieruchomych objętych wsparciem	4 ¹⁹	8	4

Wskaźnik **Liczba zabytków nieruchomych objętych wsparciem** na dzień 30 czerwca 2017 roku został zrealizowany na poziomie **8 zabytków**. W okresie od stycznia do czerwca 2017 r. był zrealizowany przez następujące JST: Gminę Bircza – 2 zabytki²⁰, Gminę Czarna - 1²¹, Gminę Tyrawa - 1²².

---

o dofinansowanie mikroprojektu podpisano 26 maja 2017 r. w ramach *Programu Interreg V-A Polska - Słowacja 2014 – 2020*.

¹⁹ W *Formularzach* z realizacji *Programu Strategicznego Rozwoju Bieszczad* w 2016 roku pojawiła się omyłka. Gmina Olszanica podała wartość 5¹⁹ podczas, gdy prawidłowa wartość to 0. Zdiagnozowana rozbieżność wynikała z tego, iż w 2016 r. wykazano złożony wniosek o dofinansowanie w ramach *RPO 2014 – 2020* na 5 zabytków z terenu Gminy Olszanica, który jednak nie otrzymał dofinansowania.

²⁰ Gmina Bircza objęła wsparciem następujące zabytki nieruchome: Pałac Humnickich w Birczy (prace remontowo-konserwatorskie przy baszcie północno-zachodniej. Umowa z Podkarpackim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Przemyślu: dotacja 41596,50 zł, JST 7761,43 zł. Termin zakończenia robót 30 październik 2017 r.) oraz Cerkiew Św. Anny w Kotowie (kontynuacja prac remontowo-konserwatorskich dot. pokrycia dachowego gontem i montaż krzyża. Umowa z Podkarpackim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Przemyślu; dotacja 30487,58 zł, JST 2172,94 zł. Termin zakończenia robót 30 październik 2017 r.).

²¹ Wsparcie Cerkwii w Bystrym. Właścicielem obiektu jest Towarzystwo Opieki nad Zabytkami O/Bieszczadzki. Gmina wspiera wszelkie inicjatywy służące wsparciu renowacji Cerkwii w Bystrym. Udziela pomocy organizacyjnej w trakcie organizowania imprez promujących walory zabytku. Cerkiew była jednym z najważniejszych walorów w spocie promocyjnym Gminy.

²² Cerkiew pod wezwaniem Św. Paraskewii, dotacja celowa: 25 000 zł (budżet Gminy Tyrawa Wołoska).

Ponadto uchwałą Nr XXXVII/671/17 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 30 maja 2017 r. udzielono dotacji 7 beneficjentom²³ (łącznie wartość dotacji: **135 000 zł**) z terenu PSRB na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków położonych na obszarze województwa podkarpackiego.

Liczba wspartych klastrow turystyczno-rekreacyjnych

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik zadeklarowany w Sprawozdaniu z 2016 r.	Wskaźnik na dzień 30 VI 2017 r. (narastająco)	Postęp w realizacji wskaźnika
Liczba wspartych klastrow turystyczno-rekreacyjnych	1 ²⁴	3	2

Wskaźnik **Liczba wspartych klastrow turystyczno-rekreacyjnych** został osiągnięty **na poziomie 3**. Miasto i Gmina Zagórz w okresie od stycznia do czerwca 2017 r. wsparło Związek Bieszczadzkich Gmin Pogranicza²⁵, jak również Stowarzyszenie Euroregion Karpacki Polska (w kwocie 54 535,00 zł – składka członkowska za rok 2017).

Wzrost oczekiwanej liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturowego i naturalnego oraz stanowiących atrakcje turystyczne

Wskaźnik **Wzrost oczekiwanej liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturowego i naturalnego oraz**

²³ Górzanka Parafia Rzymskokatolicka pw. Wniebowstąpienia Pana Jezusa – 15 000 zł; Komańcza Parafia Rzymskokatolicka pw. św. Józefa – 20 000 zł; Lutowska Parafia Rzymskokatolicka pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika – 20 000 zł; Łukowe Parafia Rzymskokatolicka pw. NMP Królowej Polski – 20 000 zł; Średnia Wieś Parafia Rzymskokatolicka pw. Narodzenia NMP – łącznie 40 000 zł; Uherce Mineralne Parafia Rzymskokatolicka pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika – 10 000 zł; Zagórz Stowarzyszenie Dziedzictwo Mniejszości Karpackich – 10 000 zł.

²⁴ Na osiągnięty poziom realizacji wskaźnika oraz jego postęp miała wpływ omyłka Gminy Olszanica, która w Formularzu z realizacji PSRB w 2016 roku podała wartość 0 zamiast 1 (Uchwała Rady Gminy w Olszanicy z dnia 14 maja 2014 roku w sprawie przystąpienia Gminy Olszanica do Bieszczadzko – Beskidzkiego Klastra Turystycznego z siedzibą w Sanoku).

²⁵ Wsparcie ZBGP w analizowanym okresie zadeklarowała wyłącznie Gmina Zagórz.

stanowiących atrakcje turystyczne wzrósł o **13,62%** w stosunku do jego wartości osiągniętej w I półroczu 2016 r. Szczegółowe dane przedstawia tabela nr 1.

Tabela nr 1. Wzrost/spadek liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturowego i naturalnego oraz stanowiących atrakcje turystyczne *PSRB*.

Nazwa gminy	Wzrost/spadek liczby odwiedzin
Miasto i Gmina Lesko	63 000 (30.06.2017) - 60 000 (30.06.2016)
Gmina Olszanica	9 700 (30.06.2017) – 6 500 (30.06.2016)
Gmina Solina	2 800 (30.06.2017) - 2 500 (30.06.2016)
Miasto i Gmina Ustrzyki Dolne	6 500 (30.06.2017) - 6 500 (30.06.2016)
Miasto i Gmina Zagórz	10 978 (30.06.2017) – 6 331 (30.06.2016)

Źródło: Dane dostarczone przez samorządy wchodzące w skład *Programu Strategicznego Rozwoju Bieszczad*.

Ponadto z danych otrzymanych od Gminy Czarna wynika, że jest ona częścią Szlaku Architektury Drewnianej (dawna grekokatolicka cerkiew parafialna pw. św. Dymitra Męczennika w Czarnej jest elementem trasy ustrzycko-leskiej) a na jej terenie znajduje się ścieżka edukacyjna „Źródełko Św. Michała”. Jednak dla ww. miejsc należących do dziedzictwa kulturowego i naturalnego nie jest prowadzony monitoring liczby odwiedzin²⁶.

Z danych przedstawionych przez Bieszczadzki Park Narodowy (dalej: BPN lub Park) w ramach prowadzonego monitoringu wejść na teren Parku wynika ponadto, że w okresie maj – czerwiec 2017 r. szlaki i ścieżki Parku odwiedziło 117 143 osób. Liczba ta wskazuje na tendencję wzrostową względem okresu kwiecień – czerwiec w 2016 r., gdzie takich osób było 112 793. Mając na uwadze ww. wartości należy mieć na uwadze, że sezon turystyczny w Bieszczadzkim Parku Narodowym rozpoczyna się w połowie kwietnia i kończy w połowie listopada, a tym samym dane w których posiadaniu jest Park gromadzone są na podstawie danych cząstkowych z poszczególnych punktów BPN²⁷ wyłącznie w ww. okresie. Oznacza to, że nie uwzględniają one ruchu turystycznego odbywającego się poza sezonem BPN.

²⁶ Z przekazanych przez Gminę informacji wynika, iż w stosunku do roku poprzedniego obserwuje się wyraźny wzrost ruchu turystycznego w sezonie letnim. Liczba osób odwiedzających zabytki w Gminie oraz szlaki piesze wzrasta chociaż Urząd Gminy w Czarnej nie prowadzi żadnego monitoringu pod względem odwiedzin w 2016 ani 2017 roku, a niniejsze spostrzeżenia mają charakter subiektywny.

²⁷ W 2017 roku 21 punktów: U.G – Terebowiec, U.G - Połonina Caryńska, U.G – Rzczyca, Wołosate – Rozspaniec, Wołosate - Tarnica, Przełęcz Wyżna, Bereżki, Wetlina - Stare Siolo, Wetlina – Dział,

Liczba wspartych obiektów edukacji ekologicznej

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik zadeklarowany w Sprawozdaniu z 2016 r.	Wskaźnik na dzień 30 VI 2017 r. (narastająco)	Postęp w realizacji wskaźnika
Liczba wspartych obiektów edukacji ekologicznej	3	5	2

Wskaźnik **Liczba wspartych obiektów edukacji ekologicznej** na dzień 30 czerwca 2017 r. został osiągnięty na poziomie 5. W I. półroczu 2017 r. realizację niniejszego wskaźnika zadeklarowały następujące JST: Gmina Czarna – 1 obiekt²⁸ oraz Miasto i Gmina Zagórz – 1²⁹.

Liczba obiektów powstałych jako składowa Podkarpackiego Centrum Sportów Zimowych

Wskaźnik **Liczba obiektów powstałych jako składowa Podkarpackiego Centrum Sportów Zimowych** nie był realizowany w I. połowie 2017 roku ze względu na nierozpoczęcie realizacji inwestycji wpisanej na listę przedsięwzięć warunkowych w ramach *Kontraktu Terytorialnego* pn. *Eliminowanie barier przyczyniających się do*

Smerek, Brzegi Górne - P.Caryńska, Brzegi Górne - P.Wetlińska, Górna Wetlinka, Pszczeliny – Widelki, Bukowiec n/Sanem, Muczne, Przeł. Wyżniańska - Rawki, Przeł. Wyżniańska - P.Caryńska, Suche Rzeki, Schronisko Połonina Wetlińska, Wetlina - Rabia Skala.

W 2016 roku 21 punktów: U.G – Terebowiec, U.G - Połonina Caryńska, U.G – Rzeczyca, Wołosate – Rozsypaniec, Wołosate - Tarnica, Przełęcz Wyżna, Bereżki, Wetlina - Stare Siolo, Wetlina – Dział, Smerek, Brzegi Górne - P.Caryńska, Brzegi Górne - P.Wetlińska, Górna Wetlinka, Pszczeliny – Widelki, Bukowiec n/Sanem, Muczne, Suche Rzeki, Przeł. Wyżniańska - Rawki, Przeł. Wyżniańska - P.Caryńska, Chatka Puchatka, Tarnawa Niżna.

²⁸ Wsparcie w ramach projektu polegającego na utworzeniu w 2017 ekomuzem „Z siodła i na oklep” na potrzeby turystyki konnej. Utworzona została ścieżka konna z wiatami wypoczynkowymi i tablicami informacyjnymi o treści ekologicznej. Ze ścieżki korzystać mogą turyści konni, piesi i rowerowi. Ścieżka została poprowadzona przez Lipie-Bystre-Lipie wzdłuż istniejącego szlaku konnego Bieszczadzki Trakt.

²⁹ W listopadzie 2016 r. została podpisana umowa na realizację inicjatywy, natomiast w styczniu 2017 r. podpisano trójstronne porozumienie pomiędzy Gminą Zagórz, Ochotniczą Strażą Pożarną w Łukowem oraz Stowarzyszeniem „Pro Carpathia”, na mocy którego Gmina udostępniła grunt pod realizację inicjatywy przez OSP w Łukowem. W ramach zadania przewidzianych zostało szereg działań polegających na odbudowie stanu populacji zagrożonych i cennych gatunków drzew i krzewów poprzez przygotowanie terenu (w tym ogrodzenie i melioracja), zakup i nasadzenie sadzonek cisa pospolitego (ok. 1 500 szt.) i kłoczekki południowej (ok. 250 szt.). Inicjatywa została sfinansowana ze środków Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Liderem inicjatywy jest Ochotnicza Straż Pożarna w Łukowem. Koszt jej realizacji wynosi 18 700 zł. Termin zakończenia zadania to 30.09.17 r.

wykluczenia społecznego powiatów sanockiego, bieszczadzkiego i leskiego poprzez budowę Podkarpackiego Centrum Sportów Zimowych.

Liczba wspartych obiektów o funkcjach leczniczo – rehabilitacyjnych

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik zadeklarowany w Sprawozdaniu z 2016 r.	Wskaźnik na dzień 30 VI 2017 r. (narastająco)	Postęp w realizacji wskaźnika
Liczba wspartych obiektów o funkcjach leczniczo – rehabilitacyjnych	0	1	1

Z informacji otrzymanych od JST uczestniczących w PSRB wynika, że wskaźnik **Liczba wspartych obiektów o funkcjach leczniczo – rehabilitacyjnych** na dzień 30 czerwca 2017 roku został zrealizowany na poziomie **1 obiektu** przez Miasto i Gminę Zagórz. Wsparcie polegało na udostępnieniu lokalu na gabinet stomatologiczny w Szkole Podstawowej w Zagórz.

Liczba utworzonych miejsc noclegowych

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik zadeklarowany w Sprawozdaniu z 2016 r.	Wskaźnik na dzień 30 VI 2017 r. (narastająco)	Postęp w realizacji wskaźnika
Liczba utworzonych miejsc noclegowych	828	1 139	311

Wskaźnik **Liczba utworzonych miejsc noclegowych** na dzień 30 czerwca 2017 r. został zrealizowany na poziomie **1 139 miejsc**. W I. półroczu 2017 r. utworzenie nowych miejsc noclegowych na swoim obszarze zadeklarowało 5 gmin objętych oddziaływaniem Programu: Gmina Cisna – 150 miejsc, Gmina Czarna – 15³⁰, Gmina Lesko – 34³¹, Gmina Lutowska – 12 oraz Gmina Solina – 100.

³⁰ Do ewidencji gminnej zgłoszone zostały 3 nowe agroturystyki w miejscowościach Rabe (6 miejsc noclegowych), Żłobek (4 miejsca noclegowe) oraz Olchowiec (5 miejsc noclegowych).

³¹ Nowe miejsca noclegowe utworzono w miejscowości Dziurdziów, Huzele, Łączki oraz Średnia Wieś.

Liczba zmodernizowanych schronisk górskich

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik zadeklarowany w Sprawozdaniu z 2016 r.	Wskaźnik na dzień 30 VI 2017 r. (narastająco)	Postęp w realizacji wskaźnika
Liczba zmodernizowanych schronisk górskich	0	0	0

Wskaźnik **Liczba zmodernizowanych schronisk górskich** wykazany zostanie w sprawozdaniu rocznym z realizacji *Programu* w 2017 r. Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego wystąpi w tym celu do Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego Oddział Bieszczadzki oraz Bieszczadzkich Schronisk i Hoteli PTTK Sp. z o.o.

Długość zmodernizowanych lub rozbudowanych szlaków turystycznych

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik zadeklarowany w Sprawozdaniu z 2016 r.	Wskaźnik na dzień 30 VI 2017 r. (narastająco)	Postęp w realizacji wskaźnika
Długość zmodernizowanych lub rozbudowanych szlaków turystycznych	46 km	88 km	42 km

Wskaźnik **Długość zmodernizowanych lub rozbudowanych szlaków turystycznych**³² na dzień 30 czerwca 2017 roku został osiągnięty na poziomie **88 km**. W okresie od stycznia do czerwca 2017 r. zmodernizowane zostały łącznie 42 km szlaków przez następujące JST: Gmina Czarna – 15 km³³, Gmina Komańcza – 9 km³⁴ oraz Gmina Solina – 18 km.

³² Wskaźnik wskazuje wyłącznie interwencje zadeklarowane przez gminy.

³³ Gmina Czarna wyremontowała część szlaku zielonego oraz żółtego ze środków własnych.

³⁴ Poprawa oznakowania szlaków turystycznych zlokalizowanych na terenie Gminy Komańcza.

Liczba punktów sieci informacji turystycznej

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik zadeklarowany w Sprawozdaniu z 2016 r.	Wskaźnik na dzień 30 VI 2017 r.	Postęp w realizacji wskaźnika
Liczba punktów sieci informacji turystycznej	12 ³⁵	12	0

Wskaźnik **Liczba punktów sieci informacji turystycznej** na dzień 30 czerwca 2017 roku **wyniósł 12**. Z informacji otrzymanych od JST wynika, że w I. półroczu 2017 r. nie został utworzony żaden nowy punkt informacji turystycznej.

Z informacji otrzymanej od Podkarpackiej Regionalnej Organizacji Turystycznej (PROT) wynika, iż 6 punktów ma status informacji turystycznych certyfikowanych przez Polską Organizację Turystyczną (gm. Lutowiska, gm. Solina, gm. Baligród, gm. Cisna, gm. Ustrzyki Dolne, gm. Lesko).

W ramach współpracy sieciowej certyfikowanych jednostek informacji turystycznej, PROT wydała wspólny materiał promocyjny tj. folder PODKARPACKIE ULUBIONE MIEJSCA, którego ostatnie wznowienie miało miejsce w 2017 r. Przedmiotowe wydawnictwo objęło następujące certyfikowane IT z obszaru *PSRB*: Baligród, Cisna, Solina, Ustrzyki Dolne, Lesko.

Podsumowując wdrażanie priorytetu I TURYSTYKA I REKREACJA należy stwierdzić, że wartość większości wskaźników wzrosła w porównaniu do 2016 roku. Dowodzi to mocnej koncentracji gmin na wykorzystaniu posiadanych potencjałów turystycznych tej części regionu, a także dążeniu do podnoszenia jego jakości.

Wzrost wskaźników dotyczących liczby wspartych (rozwijanych lub nowych) produktów turystycznych, liczby zabytków nieruchomych objętych wsparciem, a także liczby utworzonych miejsc noclegowych potwierdza charakter turystyczny tej części regionu. Stanowi także wyraz działań władz samorządowych oraz innych podmiotów ukierunkowanych na promocję walorów Bieszczad, a tym samym zwiększanie ruchu

³⁵ W *Formularzach* z realizacji *PSRB* w 2016 r. zdiagnozowano błędy. Dotyczyły one: Gminy Baligród, która omyłkowo podała wartość 0 zamiast 1, Gminy Bircza, która podała wartość 0 zamiast 1, a ponadto Gminy Komańcza, która podała wartość 0 zamiast 1. Punkt informacji turystycznej znajduje się w budynku Gminnego Ośrodka Kultury, Sportu i Turystyki w Birczy. Na terenie Gminy Komańcza zlokalizowany jest jeden punkt informacji turystycznej, który powstał w latach 90-tych.

turystycznego w gminach. W szczególności widoczne jest poszukiwanie nowych atrakcji i inwestowanie w obiekty infrastruktury turystycznej i sportowo-rekreacyjnej, które mają zachęcić turystów do odwiedzenia Bieszczad, a także służyć lokalnym mieszkańcom. Niewątpliwie działania te są skuteczne, co potwierdza zarejestrowany wzrost wartości wskaźnika określającego liczbę odwiedzin w miejscach należących do dziedzictwa kulturowego oraz stanowiących atrakcje turystyczne.

Z danych otrzymanych od JST wynika również, że w okresie objętym *Informacją* znacznie zmodernizowano lub rozbudowano szlaki turystyczne. Potwierdza to dążenie gmin do zwiększania jakości oferowanych usług turystycznych.

Przeprowadzona analiza wykazała stosunkowo małą liczbę wspartych przez samorządy gminne w formie finansowej lub niefinansowej klastrów turystyczno-rekreacyjnych. Wydaje się, że wsparcie działań prowadzących do integracji środowisk zrzeszających podmioty działające na rzecz rozwoju i wykorzystania jednego z kluczowych, endogennych potencjałów i sektorów tej części obszaru powinno być większe. Niskie wartości wskaźnika mogą sugerować małą liczbę podmiotów klastrowych na obszarze Bieszczad, niewielką intensywność współpracy pomiędzy samorządami a klastrami, brak zachęt do podejmowania tej formy współpracy lub różnego rozumienia (pomimo przyjętej na potrzeby monitoringu) definicji klastra przez osoby wypełniające formularze, w tym postrzegania go w kategoriach związku międzygminnego. Mając na uwadze powyższe, jako rekomendację należy uznać potrzebę wspierania sieciowania współpracy na obszarze Bieszczad przez m.in. Podkarpacką Regionalną Organizację Turystyczną.

Z uwagi na zaobserwowane ww. tendencje wzrostowe za uzasadnione można uznać założenie, że wskaźniki w ramach niniejszego Priorytetu będą w kolejnym okresie sprawozdawczym również wzrastać.

2. Priorytet PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ

Powierzchnia przygotowanych terenów inwestycyjnych

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik zadeklarowany w Sprawozdaniu z 2016 r.	Wskaźnik na dzień 30 VI 2017 r.	Postęp w realizacji wskaźnika
Powierzchnia przygotowanych terenów inwestycyjnych	93,64 ha	933,64 ha	840 ha

Wskaźnik Powierzchnia przygotowanych terenów inwestycyjnych wynosił na dzień 30 czerwca 2017 roku **933,64 ha**³⁶. Tereny inwestycyjne przygotowane dla inwestorów zostały zdefiniowane jako tereny przeznaczone pod działalność gospodarczą w planie zagospodarowania przestrzennego lub studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. W I. półroczu 2017 r. realizację niniejszego wskaźnika wykazały następujące jednostki samorządu terytorialnego: Gmina Cisna – 840 ha, Gmina Czarna – 0,80 ha, Gmina Lesko – 22,31 ha, Gmina Olszanica – 18 ha, Gmina Solina – 9 ha, Miasto i Gmina Zagórz – 43,53 ha.

Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik zadeklarowany w Sprawozdaniu z 2016 r.	Wskaźnik na dzień 30 VI 2017 r. (narastająco)	Postęp w realizacji wskaźnika
Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie	0	3	3

Wskaźnik Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie został osiągnięty na dzień 30 czerwca 2017 r. na poziomie **3 przedsiębiorców**³⁷. Wartość ogółem umów realizowanych na obszarze gmin *PSRB* to 19 780 706,80 zł,

³⁶ Duży wzrost wskaźnika spowodowany jest zadeklarowaną przez Gminę Cisna wartością.

³⁷ Zakład Produkcji Kruszywa „Czarna” s.c. Augustyn Pitak, Arkadiusz Pitak, Nr projektu: POIR.03.02.02-00-0399/16; ATS SERWIS Sp. z o.o. – Nr projektu: RPPK.01.04.01-18-0465/16; APPLINK Sp. z o.o., Nr projektu: RPPK.01.04.01-18-0801/16.

a dofinansowanie z UE wyniosło 12 276 678,07 zł). Dane na podstawie których został on wyliczony pochodzą z Centralnego Systemu Teleinformatycznego SL 2014 (stan na 30 czerwca 2017 r.) prowadzonego przez Ministerstwo Rozwoju (Instytucję Koordynującą Umowę Partnerstwa) i dotyczą monitoringu następujących programów: *Program Operacyjny Inteligentny Rozwój 2014-2020, Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020, Program Operacyjny Polska Cyfrowa 2014-2020, Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020, Program Operacyjny Polska Wschodnia 2014-2020, Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020.*

Co istotne, tylko 2 przedsiębiorców³⁸ mających siedzibę na terenie gmin objętych *PSRB* otrzymało dofinansowanie ze środków Unii Europejskiej (wartość ogółem umów: 9 550 535 zł, dofinansowanie z UE: 6 873 446,61zł).

Liczba wspartych grup producentów rolnych oraz owoców i warzyw

Wskaźnik **Liczba wspartych grup producentów rolnych oraz owoców i warzyw** nie był realizowany w I. półroczu 2017 roku. Wskaźnik ten monitorowany jest na podstawie danych Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w Rzeszowie (dalej: ARiMR). Z informacji dostarczonych przez ww. jednostkę wynika, że w okresie styczeń – czerwiec 2017 r. nie wsparto żadnej grupy producentów rolnych oraz owoców i warzyw funkcjonującej na terenie gmin objętych *Programem Strategicznego Rozwoju Bieszczad*. Analogiczna sytuacja miała miejsce w 2016 roku.

Powierzchnia wspartych targowisk oraz punktów sprzedaży bezpośrednio produktów lokalnych

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik zadeklarowany w Sprawozdaniu z 2016 r.	Wskaźnik na dzień 30 VI 2017 r.	Postęp w realizacji wskaźnika
Powierzchnia wspartych targowisk oraz punktów sprzedaży bezpośrednio produktów lokalnych	5 000 m ²	5 000 m ²	0

³⁸ Zakład Produkcji Kruszywa „Czarna” S.C. Augustyn Pitak, Arkadiusz Pitak – Nr projektu: POIR.03.02.02-00-0399/16; Bieszczadzka Agencja Rozwoju Regionalnego Sp. z o. o. – Nr projektu: POWR.01.02.02-18-0092/16.

Wskaźnik **Powierzchnia wspartych targowisk oraz punktów sprzedaży bezpośrednio produktów lokalnych** na dzień 30 czerwca 2017 roku wyniósł 5 000 m². W okresie objętym niniejszą *Informacją* Gmina Czarna zadeklarowała ponowne wsparcie tego samego targowiska, co w 2016 r. o powierzchni 5 000 m².

Liczba zwierząt utrzymywanych w systemie ekstensywnego wypasu

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik zadeklarowany w Sprawozdaniu z 2016 r.	Wskaźnik na dzień 30 VI 2017 r.	Postęp w realizacji wskaźnika
Liczba zwierząt utrzymywanych w systemie ekstensywnego wypasu	707 szt.	2 204 szt.	1 497 szt.

Wskaźnik **Liczba zwierząt utrzymywanych w systemie ekstensywnego wypasu** na dzień 30 czerwca 2017 r. został osiągnięty na poziomie 2 204 szt. zwierząt. Realizację ww. wskaźnika zadeklarowały dwie jednostki samorządu terytorialnego wchodzące w skład *PSRB*: Gmina Czarna – 600 szt. oraz Gmina Komańcza – 1 604 szt.³⁹.

Liczba wspartych centrów szkolenia i promocji rzemiosła

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik zadeklarowany w Sprawozdaniu z 2016 r.	Wskaźnik na dzień 30 VI 2017 r. (narastająco)	Postęp w realizacji wskaźnika
Liczba wspartych centrów szkolenia i promocji rzemiosła	0 ⁴⁰	0	0

Z informacji uzyskanych od JST, które uczestniczą w *Programie Strategicznego Rozwoju Bieszczad* wynika, że wskaźnik **Liczba wspartych centrów szkolenia i promocji rzemiosła** nie był realizowany w I. półroczu 2017 roku.

³⁹ Na terenie Gminy Komańcza zwierzęta w trybie ekstensywnego wypasu utrzymywane są przez gospodarstwa indywidualne.

⁴⁰ Podczas weryfikowania danych otrzymanych od uczestników *PSRB* w ramach analizowanego wskaźnika zdiagnozowano omyłkę w *Formularzu* z realizacji *Programu* w 2016 roku: Gmina Czarna zadeklarowała wartość 1, podczas gdy prawidłowa wartość wynosi 0.

Liczba wspartych gospodarstw agroturystycznych

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik zadeklarowany w Sprawozdaniu z 2016 r.	Wskaźnik na dzień 30 VI 2017 r. (narastająco)	Postęp w realizacji wskaźnika
Liczba wspartych gospodarstw agroturystycznych	45	94	49

Wskaźnik **Liczba wspartych gospodarstw agroturystycznych** na dzień 30 czerwca 2017 r. został zrealizowany na poziomie **94 gospodarstw**. Wsparcie na rzecz gospodarstw w I. półroczu 2017 roku zadeklarowały następujące gminy objęte *PSRB*: Gmin Czarna (która zaznaczyła, że wszystkie zarejestrowane na jej terenie gospodarstwa agroturystyczne tj. 46 obiektów objęte zostały działaniami promocyjnymi w I. półroczu 2017 roku) oraz Miasto i Gmina Zagórz – wsparte 3 gospodarstwa agroturystyczne (udzielenie ulgi podatkowej)⁴¹.

Podsumowując Priorytet PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ należy zauważyć znaczący wzrost niektórych wskaźników m.in. „Powierzchnia przygotowanych terenów inwestycyjnych” (prawie 9-krotny wzrost w porównaniu do 2016 roku), „Liczba zwierząt utrzymywanych w systemie ekstensywnego wypasu” (3-krotny wzrost).

Na zadeklarowaną powierzchnię terenów inwestycyjnych wpływ miała niewątpliwie przyjęta definicja wskaźnika⁴² oraz zadeklarowanie wartości przez gm. Cisna, która w 2016 roku wskazała wartość „0”. Wskaźnik stanowi potwierdzenie prowadzonej przez samorządy lokalne polityki rozwoju zmierzającej do poszukiwania alternatywnych względem turystyki form rozwoju obszaru Bieszczad.

Zorganizowane w ramach programów operacyjnych konkursy dla przedsiębiorców przyczyniły się do wzrostu wskaźnika w komentowanym zakresie. Zmiana ta choć potwierdza zdolności aplikacyjne podmiotów z terenu Bieszczad, to

⁴¹ Formą wsparcia gospodarstw agroturystycznych jest ulga podatkowa dla prowadzących działalność agroturystyczną - prawo do skorzystania z obniżonej stawki podatku od nieruchomości dla przedsiębiorców prowadzących działalność gospodarczą w zakresie świadczenia usług hotelarskich. W 2017 roku z tej możliwości na terenie Miasta i Gminy Zagórz skorzystały 3 gospodarstwa.

⁴² Tereny przeznaczone pod działalność gospodarczą w planie zagospodarowania przestrzennego lub studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego.

jednak ma charakter umiarkowany. Jako zasadną należy zatem uznać rekomendację dla władz samorządowych, podmiotów informacyjno-promocyjnych oraz instytucji wdrażających Fundusze Europejskie do zintensyfikowania działań edukacyjnych, proklamujących i zachęcających przedsiębiorców z obszaru Bieszczad do korzystania ze środków Unii Europejskiej, a także podnoszenia w tym zakresie ich umiejętności.

Liczba wspartych gospodarstw agroturystycznych (49 w ramach I półrocza 2017 r., podczas gdy 45 za cały 2016 r.) dowodzi z kolei, że podmioty prywatne uzależniają w dużej mierze swój dalszy rozwój od ruchu turystycznego w gminach i nastawione są na jego systematyczne zwiększanie.

Niestety w dalszym ciągu nie wzrósł wskaźnik dotyczący liczby wspartych grup producentów rolnych oraz owoców i warzyw. Co również istotne, wsparcie targowisk oraz punktów sprzedaży bezpośredniej produktów lokalnych jest domeną tylko jednej z gmin – Gminy Czarna, co w świetle posiadanych lokalnych tradycji oraz zasobów jakimi dysponują gminy obszaru Bieszczad, wydaje się być niewystarczające.

Mając na uwadze powyższe tendencje, za uzasadnione wydaje się przyjęcie rekomendacji do zwielokrotnienia w kolejnych miesiącach działań na rzecz tworzenia się i rozwijania współpracy w ramach producentów rolnych, a także wspierania lokalnych wytwórców oraz ich produktów, w tym miejsc/wydarzeń umożliwiających ich promocję oraz bezpośrednią sprzedaż.

Na zaraportowane w ramach ww. priorytetu wartości wskaźników wpływ miały również omyłki zdiagnozowane w *Formularzach* gmin za rok 2016.

3. Priorytet KAPITAŁ LUDZKI I SPOŁECZNY

Odsetek dzieci w wieku 3-4 lata objętych wychowaniem przedszkolnym

W ramach wskaźnika **Odsetek dzieci w wieku 3-4 lata objętych wychowaniem przedszkolnym** JST objęte PSBR podały wartości za I półrocze 2017 roku oscylujące wokół 18% - 80%. Odsetek dzieci objętych wychowaniem zadeklarowany w *Sprawozdaniu z PSRB w 2016 roku* mieścił się pomiędzy od 24,27% a 90%. Wykazana zmiana spowodowana była zmniejszeniem liczebności dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w niektórych gminach np. gm. Lutowiska (z 90% do 76%), a także zadeklarowaniem wartości dodatniej wskaźnika przez gminy, które w 2016 roku wskazywały wartość „0” np. gm. Bircza, gm. Komańcza. Przypomnieć bowiem należy, że zgodnie z przyjętą metodologią w *Sprawozdaniu za 2016 r.* wartości wskaźników określone przez gminy na poziomie „0” nie były wykazywane w treści przedmiotowego dokumentu. Mając na uwadze powyższe, zadeklarowane wartości osiągnięte przez gminy w I. półroczu 2017 r. zestawiono w tabeli nr 2.

Tabela nr 2. Odsetek dzieci w wieku 3-4 lata objętych wychowaniem przedszkolnym.

Nazwa gminy	Odsetek dzieci w wieku 3-4 lata objętych wychowaniem przedszkolnym
Gmina Baligród	42%
Gmina Bircza	18%
Gmina Cisna	70%
Gmina Czarna	80%
Gmina Komańcza	52%
Miasto i Gmina Lesko	42%
Gmina Lutowiska	76%
Gmina Olszanica	62%
Gmina Solina	52%

Gmina Tyrawa Wołoska	46,7%
Miasto Ustrzyki Dolne	69,9%
Miasto i Gmina Zagórz	63,95%

Źródło: Dane dostarczone przez samorządy wchodzące w skład *Programu Strategicznego Rozwoju Bieszczad*.

Liczba szkół ponadgimnazjalnych o programach kształcenia dostosowanych do zmieniających się potrzeb lokalnego rynku pracy, w tym w zakresie kształcenia zawodowego

Wskaźnik **Liczba szkół ponadgimnazjalnych o programach kształcenia dostosowanych do zmieniających się potrzeb lokalnego rynku pracy, w tym w zakresie kształcenia zawodowego** nie był realizowany w I. półroczu 2017 r. Wskaźnik, zgodnie z ustaloną w *Sprawozdaniu rocznym z realizacji PSRB w 2016 r.* metodologią, weryfikowany jest na podstawie liczby umów podpisanych o dofinansowanie projektów w ramach działania 9.4 *Poprawa jakości kształcenia zawodowego, Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020*. Dane uwzględnione przy sporządzeniu niniejszej *Informacji* (w zakresie komentowanego wskaźnika) pochodzą z Centralnego Systemu Teleinformatycznego SL 2014 według stanu na dzień 30 czerwca 2017 roku.

Liczba wspartych obiektów infrastruktury jednostek organizacyjnych systemu oświaty

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik zadeklarowany w Sprawozdaniu z 2016 r.	Wskaźnik na dzień 30 VI 2017 r. (narastająco)	Postęp w realizacji wskaźnika
Liczba wspartych obiektów infrastruktury jednostek organizacyjnych systemu oświaty	5 ⁴³	13	8

Wskaźnik **Liczba wspartych obiektów infrastruktury jednostek organizacyjnych systemu oświaty** według stanu na dzień 30 czerwca 2017 roku został zrealizowanych na poziomie **13 obiektów**. W okresie od stycznia do czerwca 2017 r. jego realizację wykazały następujące podmioty: Gmina Cisna – 1 obiekt⁴⁴, Gmina Olszanica – 2, Gmina Solina – 4 (Poddano termomodernizacji 4 budynki szkolne w Wołkowi, Berezce, Bóbrce i Myczkowcach, dofinansowanie w ramach RPO WP wyniosło 2,5 mln), Miasto i Gmina Zagórz – 1⁴⁵.

Osoby dorosłe w wieku 25-64 lata uczestniczące w kształceniu i szkoleniu

Wskaźnik **Osoby dorosłe w wieku 25-64 lata uczestniczące w kształceniu i szkoleniu** wykazuje analogię do priorytetu tematycznego 2.1 *Edukacja w Strategii rozwoju województwa – Podkarpackie 2020* i wskaźnika go monitorującego tj. odsetek osób uczestniczących w kształceniu ustawicznym w wieku 25-64 lata w ogólnej liczbie ludności w tym wieku. Wskaźnik przewidziany w *SRWP 2020* monitorowany jest wyłącznie na poziomie województwa. Najbardziej aktualne dane

⁴³ W *Formularzach* z realizacji *PSRB* w 2016 r. stwierdzono omyłki. Gmina Bircza omyłkowo wpisała wartość 0 (powinno być 1), a Gmina Czarna omyłkowo wpisała wartość 0 (powinno być 2). Obiekty infrastruktury systemu oświaty w Gminie Czarna to: Zespół Szkół Samorządowych w Czarnej oraz Niepubliczna Szkoła Salezjańska w Polanie. Obok subwencji oświatowej Gmina udziela pomocy szkołom w zakresie stypendiów dla uczniów, paczek okazjonalnych czy wsparcie finansowe i organizacyjne wycieczek oraz imprez szkolnych. Ponadto Zespół Szkół Samorządowych w Czarnej otrzymał wsparcie w ramach projektu „Wykorzystanie technologii informatyczno-komunikacyjnych oraz eksperymentu w procesie nauczania oraz rozwijania kształcenia ogólnego” w ramach *RPO WP 2014-2020* o wartości 197 000 zł.

⁴⁴ Wspartym obiektem systemu oświaty jest Szkolne Schronisko młodzieżowe w Kalnicy.

⁴⁵ W gminie Zagórz w okresie od I do VI 2017 r. w zakresie analizowanego wskaźnika wykonano termomodernizację budynku Szkoły Podstawowej w Zagórz.

będące w zasobach Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego dotyczą 2016 roku w którym wskaźnik dla województwa podkarpackiego wyniósł 2%.

Mając na uwadze powtarzalny charakter trudności w raportowaniu ww. wskaźnika podjęto próbę jego wyliczenia na podstawie danych otrzymanych przez Wojewódzki Urząd Pracy w Rzeszowie związanych z monitoringiem szkoleń współfinansowanych z *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020*⁴⁶ oraz *Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020*⁴⁷. Z informacji otrzymanych z WUP w Rzeszowie wynika, że wartość niniejszego wskaźnika na terenie PSRB w I półroczu 2017 r. wyniosła zero. Należy przy tym podkreślić, że zaproponowana metodologia wyliczenia wskaźnika w oparciu o ww. dane jest niekompletna. Zauważyć trzeba bowiem, iż dane przekazane przez WUP w Rzeszowie często nie schodzą na poziom gmin i ujmują wyłącznie projekty realizowane na terenie powiatów wchodzących w skład PSRB (w ramach powiatu nie wszystkie gminy uczestniczą w *Programie*), a także całego województwa podkarpackiego. Mając na uwadze powyższe ograniczenia, wyliczoną według zaproponowanej metodologii wartość „0” wskaźnika należy traktować wyłącznie jako jej orientacyjny szacunek.

Liczba zrealizowanych (przeprowadzonych) kursów, szkoleń i studiów podyplomowych

Próbę wyliczenia wskaźnika na podstawie danych przekazanych przez WUP w Rzeszowie podjęto również w odniesieniu do **Liczbę zrealizowanych (przeprowadzonych) kursów, szkoleń i studiów podyplomowych.** Wartość tak wyliczonego wskaźnika na dzień 30 czerwca 2017 roku **wyniosła 20**. W ramach tej liczby uwzględnione zostały kursy, szkolenia i studia podyplomowe zrealizowane w I. półroczu 2017 r. w ramach *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa*

---

⁴⁶ Dane dostarczone przez Wojewódzki Urząd Pracy zostały przygotowane w oparciu o Oś priorytetową VII *Regionalny rynek pracy*, Oś priorytetową VIII *Integracja społeczna* i Oś priorytetową IX *Jakość edukacji i kompetencji w regionie*.

⁴⁷ Dane dostarczone przez Wojewódzki Urząd Pracy zostały przygotowane w oparciu o Działanie 1.1 *Wsparcie osób młodych pozostających bez pracy na regionalnym rynku pracy* – projekty pozakonkursowe oraz Działanie 1.2 *Wsparcie osób młodych na regionalnym rynku pracy* – projekty konkursowe w ramach Osi priorytetowej I *Osoby młode na rynku pracy*.

Podkarpackiego na lata 2014-2020⁴⁸ oraz Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020⁴⁹. Z uwagi jednak na przyczyny o których mowa była powyżej, w przypadku analizy wskaźnika dotyczącego kształcenia i szkolenia osób dorosłych, przyjętą metodologię również należy uznać za niekompletną.

Liczba wspartych podmiotów leczniczych

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik zadeklarowany w Sprawozdaniu z 2016 r.	Wskaźnik na dzień 30 VI 2017 r. (narastająco)	Postęp w realizacji wskaźnika
Liczba wspartych podmiotów leczniczych	0	2	2

Wskaźnik **Liczba wspartych podmiotów leczniczych** na dzień 30 czerwca 2017 r. wyniósł **2**. Gmina Cisna wykazała wsparcie jednego podmiotu (remont Ośrodka Zdrowia w Cisnej oraz zakup sprzętu i wyposażenia sfinansowany ze środków własnych w wysokości 40 000 zł), podobnie jak Miasto i Gmina Zagórz, która udostępniła pomieszczenie na gabinet stomatologiczny w Szkole Podstawowej w Zagórz.

Liczba usług publicznych udostępnionych on-line o stopniu dojrzałości co najmniej 3

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik zadeklarowany w Sprawozdaniu z 2016 r.	Wskaźnik na dzień 30 VI 2017 r.	Postęp w realizacji wskaźnika
Liczba usług publicznych udostępnionych on-line o stopniu dojrzałości co najmniej 3	1	1	0

⁴⁸ Dane dostarczone przez Wojewódzki Urząd Pracy zostały przygotowane w oparciu o Oś priorytetową VII *Regionalny rynek pracy*, Oś priorytetową VIII *Integracja społeczna* i Oś priorytetową IX *Jakość edukacji i kompetencji w regionie*.

⁴⁹ Dane dostarczone przez Wojewódzki Urząd Pracy zostały przygotowane w oparciu o Działanie 1.1 *Wsparcie osób młodych pozostających bez pracy na regionalnym rynku pracy* – projekty pozakonkursowe oraz Działanie 1.2 *Wsparcie osób młodych na regionalnym rynku pracy* – projekty konkursowe w ramach Osi priorytetowej I *Osoby młode na rynku pracy*.

Wskaźnik **Liczba usług publicznych udostępnionych on-line o stopniu dojrzałości co najmniej 3** który polega na mierzeniu usług publicznych udostępnionych przez Internet w sposób zapewniający interakcję dwustronną (tzn. dostępność formularzy on-line, możliwość zainicjowania sprawy drogą elektroniczną poprzez interaktywne wypełnienie i przesłanie dokumentów elektronicznych do jednostki administracji publicznej) nie był realizowany w I. półroczu 2017 r. przez JST objęte *PSRB*. Z informacji otrzymanych od Gminy Lesko wynika, że dostęp do usług publicznych udostępnionych on-line, zadeklarowany w 2016 roku jest w dalszym ciągu podtrzymany przez Gminę.

Podsumowując Priorytet KAPITAŁ LUDZKI I SPOŁECZNY należy stwierdzić, że analogicznie jak w *Sprawozdaniu z realizacji PSRB w 2016 roku* pojawiają się trudności w monitorowaniu niektórych wskaźników. Sytuacja ta dotyczy dwóch wskaźników: „Osoby dorosłe w wieku 25-64 lata uczestniczące w kształceniu i szkoleniu” oraz „Liczba zrealizowanych (przeprowadzonych) kursów, szkoleń i studiów podyplomowych”. Z uwagi na powtarzalny charakter tych trudności podjęto próbę wyliczenia obu ww. wskaźników przy pomocy innej metodologii, umożliwiającej choćby częściowy obraz realizacji tych wskaźników. Otrzymane w ten sposób dane nie dają jednak pełnej wiedzy nt. realizowanych form wsparcia odnoszących się do obu ww. wskaźników, ponieważ nie uwzględniają danych z Powiatowych Urzędów Pracy oraz innych podmiotów publicznych i prywatnych oferujących tego rodzaju wsparcie szkoleniowe. Mając na uwadze utrzymujące się trudności w raportowaniu ww. wskaźników, jako aktualną należy uznać rekomendację do ich zmiany lub doprecyzowania w przyszłości.

Po raz pierwszy w ramach prowadzonego monitoringu *Programu* zanotowano realizację wskaźnika dotyczącego wsparcia podmiotów leczniczych, które zostało wykazane przez dwie jednostki samorządu terytorialnego. Niestety pomimo wzrastającej co roku popularności Internetu i usług świadczonych on-line, w I. półroczu 2017 r. nie zwiększył się wskaźnik monitorujący liczbę usług publicznych udostępnionych on-line o stopniu dojrzałości co najmniej 3 w stosunku do 2016 roku. Niewątpliwie brak zmian w tym zakresie wymaga przeprowadzenia głębszej diagnozy i analizy stanu obecnej infrastruktury internetowej na obszarze objętym *PSRB*. Warto bowiem podkreślić, że nowo obowiązujący model prowadzenia polityki rozwoju

zakłada szersze otwarcie się urzędów i innych jednostek publicznych na potrzeby swoich klientów, a także udostępnianie większych zasobów informacji w formie cyfrowej (rozwój e-usług).

4. Priorytet INFRASTRUKTURA SŁUŻĄCA POPRAWIE DOSTĘPNOŚCI I OCHRONIE ŚRODOWISKA

Całkowita długość przebudowanych lub zmodernizowanych dróg

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik zadeklarowany w Sprawozdaniu z 2016 r.	Wskaźnik na dzień 30 VI 2017 r. (narastająco)	Postęp w realizacji wskaźnika
Całkowita długość przebudowanych lub zmodernizowanych dróg	31,75 km ⁵⁰	37,242 km	5,492 km

Wskaźnik **Całkowita długość przebudowanych lub zmodernizowanych dróg** na dzień 30 czerwca 2017 r. wyniósł **37,242 km**. Analizowany wskaźnik należy rozumieć jako przebudowę lub modernizację dróg. Wskaźnik uwzględnia drogi przebudowane zarówno ze środków pochodzących z Funduszy Europejskich, środków własnych gmin, jak również funduszy celowych, np. popowodziowych. W ramach wskaźnika nie ujmuje się kosztów ponoszonych na rutynowe utrzymanie drogi. W okresie od stycznia do czerwca 2017 r. został on zrealizowany w liczbie 5,492 km, a realizację inwestycji wpisujących się w zakres niniejszego wskaźnika wykazały następujące JST: Gmina Baligród – 0,435 km⁵¹, Gmina Czarna – 0,6 km, Gmina Komańcza – 0,8 km⁵², Gmina Solina – 2 km⁵³, Gmina Ustrzyki Dolne - 1,657 km⁵⁴.

⁵⁰ W *Sprawozdaniu z realizacji PSRB w 2016 roku* wykazano błędny poziom realizacji wskaźnika przez Gminę Tyrawa Wołoska. Właściwa wartość to 0,368 km zamiast 4,368 km. Dodatkowo, podczas weryfikacji danych za I półrocze 2017 r. zdiagnozowano omyłkę w *Formularzu Gminy Bircza z 2016 r.*, w którym wskazano realizację wskaźnika na poziomie 0, podczas gdy jego prawidłowa wartość wynosi 3,780 km.

⁵¹ Droga gminna nr 286/1, 286/5, 286/6, 286/7 w miejscowości Baligród, dofinansowanie w ramach funduszu powodziowego w kwocie 156 919 zł.

⁵² Modernizacja drogi w Radoszycach (środki własne gminy).

⁵³ Przebudowano drogę w Myczkowie o długości 1,5 km oraz drogę w Rybnym na odcinku 0,5 km (środki własne).

⁵⁴ Gmina Ustrzyki Dolne zadeklarowała w *Formularzu* następujące inwestycje drogowe: Przebudowa drogi gminnej 119252R w miejscowości Hoszowczyk – *PROW 2014-2020*, dofinansowanie 88 385 zł (0,393 km); przebudowa dróg lokalnych w miejscowościach Ropienka, Brelików – *PROW 2014-2020*, dofinansowanie 75234 zł (0,374 km); przebudowa drogi ul. Gombrowicza w Ustrzykach Dolnych ze środków Ministerstwa Infrastruktury i Budownictwa w ramach *Programu Rozwoju Gminnej i Powiatowej Infrastruktury Drogowej 2016-2020*, dofinansowanie 527 721 zł (0,890 km).

Ponadto według danych z Departamentu Rolnictwa, Geodezji i Gospodarki Mieniem UMWP 11. gmin uczestniczących w *Programie* otrzymało wsparcie finansowe ze środków Samorządu Województwa Podkarpackiego w kwocie **394 000 zł** na budowę i modernizację dróg dojazdowych do gruntów rolnych w ramach zadania „Podział środków budżetu Województwa stanowiących dochód z tytułu wyłączenia gruntów z produkcji rolniczej w roku 2017”.

Z kolei z informacji przekazanych przez Regionalną Dyрекcyję Lasów Państwowych w Krośnie wynika, że Lasy Państwowe partycypowały finansowo (**kwotą 203 000 zł**), w realizacji inwestycji dotyczącej przebudowy drogi powiatowej nr 2268R Wańkowa – Leszczowate – Łodynia, w miejscowościach położonych na terenie Gminy Olszanica oraz Miasta i Gminy Ustrzyki Dolne.

Liczba wybudowanych lub zmodernizowanych lotnisk lub lądowisk

Wskaźnik **Liczba wybudowanych lub zmodernizowanych lotnisk lub lądowisk** nie był realizowany w I. półroczu 2017 roku. Z informacji otrzymanych od jednostek samorządu terytorialnego wynika, że na terenie objętym *Programem Strategicznego Rozwoju Bieszczad* w 2017 r. nie wybudowano, ani nie zmodernizowano żadnych lotnisk lub lądowisk.

Podkreślić przy tym jednak należy, iż na terenie gmin objętych *Programem* znajdują się dwa lotniska/lądowiska: w Bezmiechowej (gmina Lesko) oraz w Arłamowie (gminy Bircza i Ustrzyki Dolne). Lądowisko zlokalizowane na terenie gminy Lesko posiada status Akademickiego Ośrodka Szybowcowego Politechniki Rzeszowskiej i jest usytuowane na południowym stoku masywu Gór Słonnych. Lądowisko to przeznaczone jest do operacji startów i lądowań zarówno w dzień, jak i w nocy. Z kolei lądowisko położone w gminie Bircza oddalone jest od Arłamowa o 14 km, a w bezpośrednim sąsiedztwie Hotelu Arłamów znajduje się heliport. Wymiary pasa lotniska oraz drogi startowej o asfaltowej nawierzchni dają możliwość lądowań zarówno małym awionetkom, jak również samolotom czarterowym do 100 osób na pokładzie. Dodatkowo do ewidencji lądowisk Urzędu Lotnictwa Cywilnego wpisane są Lądowisko Dolina Ruchlinu-Horodek (gmina Solina) oraz Lądowisko Dolina Ruchlinu-Żernica (gmina Baligród) należące do firmy Dolina Ruchlinu.

Samodzielny Publiczny Zespół Opieki Zdrowotnej w Lesku również dysponuje ładowiskiem dla śmigłowców sanitarnych.

Liczba uruchomionych turystycznych przejść granicznych

Wskaźnik **Liczba uruchomionych turystycznych przejść granicznych** nie był realizowany w I. półroczu 2017 roku. Z danych otrzymanych od Wydziału Infrastruktury Podkarpackiego Urzędu Wojewódzkiego w Rzeszowie wynika, że z drogowego przejścia granicznego Krościenko-Smolnica, które jest czynne całodobowo, w I półroczu 2017 roku odprawiono 702 540 osób oraz 243 734 pojazdów. Wojewoda Podkarpacki w I półroczu 2017 r. na wydatki inwestycyjne związane z zakupami na drogowym przejściu granicznym w Krościenku wydał 8 600,00 złotych na zadanie „Opracowanie dokumentacji projektowej do zamówienia pn. Budowa budynku gospodarczego w systemie kontenerowym dla przewodników psów służbowych na Drogowym Przejściu Granicznym w Krościenku”. Planowane wydatki do końca 2017 roku opiewają na kwotę 86 715,00 złotych i zostaną przeznaczone na następujące działania: „Zakup serwerów plików na przejścia graniczne” oraz „Zakup UPS dla potrzeb służb granicznych na Drogowe Przejście Graniczne w Krościenku”. Wysokość nakładów finansowych związanych z utrzymaniem DPG Krościenko w I półroczu 2017 r. wyniosła bez wynagrodzeń 562 649,30 złotych.

Kolejowe Przejście Graniczne Krościenko-Chyrów jest obecnie nieczynne. Pojawiają się jednak głosy i prośby o reaktywację połączenia kolejowego Chyrów-Krościenko-Zagórz, które niewątpliwie miałyby duże znaczenie jeśli chodzi o rozwój turystyki i relacje społeczne pomiędzy Polakami a Ukraińcami. Pojawiają się również wnioski strony ukraińskiej o utworzenie nowych przejść granicznych drogowych: „Smolnik-Boberka”, „Michniowiec-Łopuszanka” (inicjatywa pozytywnie zaopiniowana przez Marszałka Województwa Podkarpackiego) oraz pieszo-rowerowego „Wołosate-Łubnia.

Warto nadmienić, że w 2016 roku został opracowany Program Funkcjonalno-Użytkowy dla zadania „Budowa DPG w Malhowicach”. W roku 2017 Podkarpacki Urząd Wojewódzki wyłonił projektanta planowanego przejścia i obecnie

przygotowywana jest dokumentacja projektowa. Realizację zadania przewiduje się w latach 2018-2019.

Liczba wspartych form ochrony przyrody

Z danych otrzymanych od gmin objętych *Programem Strategicznego Rozwoju Bieszczad* w kontekście wskaźnika **Liczba wspartych form ochrony przyrody** wynika, że w I. półroczu 2017 r. JST objęte *Programem* nie realizowały ww. wskaźnika.

Warto nadmienić jednak, że wskaźnik ten najprawdopodobniej wzrośnie w kolejnym półroczu 2017 roku. Świadczy o tym przekazana przez Gminę Zagórz informacja, iż w listopadzie 2016 r. podpisała ona umowę na realizację inicjatywy, a w styczniu 2017 trójstronne porozumienie pomiędzy Gminą Zagórz, Ochotniczą Strażą Pożarną w Łukowem oraz Stowarzyszeniem „Pro Carpathia” na mocy którego Gmina udostępniła grunt pod realizację inicjatywy przez OSP w Łukowem. W ramach zadania przewidzianych zostało szereg działań polegających na odbudowie stanu populacji zagrożonych i cennych gatunków drzew i krzewów poprzez przygotowanie terenu (w tym ogrodzenie i melioracja), zakup i nasadzenie sadzonek cisa pospolitego (ok. 1 500 szt.) i kłokoczki południowej (ok. 250 szt.). Inicjatywa została sfinansowana ze środków Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Liderem inicjatywy jest Ochotnicza Straż Pożarna w Łukowem. Koszt jej realizacji wynosi 18 700,00 zł. Termin zakończenia zadania to 30.09.2017 r.

Dodatkowo z danych dostarczonych przez Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Rzeszowie wynika, iż udzielił on wsparcia 7. gminom w wysokości **50 127,78 zł** na usuwanie wyrobów zawierających azbest oraz Bieszczadzkiemu Stowarzyszeniu „Promyk Nadziei” z siedzibą w Ustrzykach Dolnych w kwocie **4 481,10 zł** na projekt „Pomagamy ptakom w Bieszczadach”.

Długość wybudowanej sieci szerokopasmowej

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik zadeklarowany w Sprawozdaniu z 2016 r.	Wskaźnik na dzień 30 VI 2017 r. (narastająco)	Postęp w realizacji wskaźnika
Długość wybudowanej sieci szerokopasmowej	27 km	27 km	0 km

Wskaźnik **Długość wybudowanej sieci szerokopasmowej** nie był realizowany w I. półroczu 2017 roku. Z danych otrzymanych od jednostek samorządu terytorialnego wynika, że na terenie objętym *Programem* w badanym przedziale czasowym nie zostały wybudowane żadne nowe sieci szerokopasmowe.

Poprawa stanu czystości wody w rzece San zbadana (określona) przy pomocy wskaźników fitobentos i fitoplankton w ustalonych miejscach leżących poniżej Zalewu w Solinie i poniżej Zalewu w Myczkowcach

Wskaźnik **Poprawa stanu czystości wody w rzece San zbadana (określona) przy pomocy wskaźników fitobentos i fitoplankton w ustalonych miejscach leżących poniżej Zalewu w Solinie i poniżej Zalewu w Myczkowcach** został oparty na podstawie danych Państwowego Monitoringu Środowiska dostarczonych przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska⁵⁵. Szczegółowe dane w tym zakresie przedstawia tabela nr 3.

⁵⁵ Badanie wskazanych parametrów biologicznych prowadzone są w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska z częstotliwością raz na trzy lata, co wyklucza możliwość analizowania danych w okresie półrocznym.

*Informacja na temat postępów w realizacji wskaźników
Programu Strategicznego Rozwoju Bieszczad w okresie styczeń – czerwiec 2017*

Tabela nr 3. Wyniki klasyfikacji fitobentosu i fitoplanktonu w wodach rzeki San w latach 2016, 2015 i 2012.

Lp.	Nazwa JCWP	Wyniki klasyfikacji wybranych elementów biologicznych w 2015 r. i w 2016 r. ³		Wyniki klasyfikacji wybranych elementów biologicznych w 2012 r.		Gminy w zlewni JCWP
		Fitoplankton (wskaźnik fitoplanktonowy IFPL)	Fitobentos (multimetryczny indeks okrzemkowy IO)	Fitoplankton (wskaźnik fitoplanktonowy IFPL)	Fitobentos (multimetryczny indeks okrzemkowy IO)	
1	San do Wołosatego	Nie dotyczy	klasa I	Nie dotyczy	klasa I	Lutowiska
2	San od Wołosatego do zbiornika Solina	Nie dotyczy	klasa I	Nie dotyczy	klasa I	Lutowiska, Czarna, Solina
3	Zbiornik Solina do zapory w Myczkowcach	klasa I	klasa I	klasa I	klasa I	Czarna, Solina, Ustrzyki Dolne
4	San od zb.Myczkowce do Tyrawki	Nie dotyczy	klasa I	Nie dotyczy	klasa I	Solina, Olszanica, Lesko, Sanok (miasto), Sanok (wiejska), Zagórz
5	San od Tyrawki do Olszanki	Nie dotyczy	klasa II	Nie dotyczy	klasa II	Sanok (wiejska), Bircza, Dydnia, Nozdrzec, Dynów (miasto), Dynów (wiejska), Dubiecko, Krzywca, Krasieczyn
6	San od Olszanki do Wiaru	Nie dotyczy	klasa I	Nie dotyczy	klasa II	Krasieczyn, Przemyśl (miasto), Przemyśl (wiejska), Żurawica
7	San od Wiaru do Huczek	Nie dotyczy	klasa I	Nie dotyczy	klasa I	Żurawica, Przemyśl (miasto), Medyka
8	San od Huczek do Wisłoka, bez Wisłoka	klasa II	Nie dotyczy	klasa II	Nie dotyczy	Medyka, Żurawica, Orły, Stubno, Radymno (miasto), Radymno (wiejska), Laszki, Jarosław (miasto), Jarosław (wiejska), Wiązownica, Sieniawa, Tryńcza,
		klasa II ³	Nie dotyczy			

						Leżajsk (wiejska)
9	San od Wisłoka do Złotej	klasa II	Nie dotyczy	klasa II	Nie dotyczy	Leżajsk (wiejska), Leżajsk (miasto), Kuryłówka
10	San od Złotej do Rudni	klasa II	Nie dotyczy	klasa II	Nie dotyczy	Leżajsk (wiejska), Kuryłówka, Nowa Sarzyna, Krzeszów, Rudnik nad Sanem, Ulanów
11	San od Rudni do ujścia	klasa II	Nie dotyczy	klasa II	Nie dotyczy	Rudnik nad Sanem, Ulanów, Nisko, Pysznicza, Stalowa Wola, Zaleszany, Radomyśl nad Sanem, Gorzyce

Źródło: Państwowy Monitoring Środowiska.

Odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków

Wskaźnik **Odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków** jest zróżnicowany i mieści się w zakresie od 9% do 83%. W *Sprawozdaniu z realizacji PSRB w 2016 r.* wskaźnik był na tym samym poziomie. Szczegółowe dane w analizowanym zakresie przedstawia tabela nr 4.

Należy zwrócić uwagę, że w *Formularzach* za 2016 r. wykazano dwie omyłki. Gmina Baligród zadeklarowała w 2016 roku wartość wskaźnika na poziomie 0, podczas gdy prawidłowa wartość to 30%, a Gmina Bircza omyłkowo wykazała wartość 0, zamiast prawidłowej 30%.

Warto nadmienić jednak, że odsetek ludność w Gminie Bircza korzystającej z oczyszczalni ścieków najprawdopodobniej ulegnie zwiększeniu w kolejnym okresie sprawozdawczym, ponieważ w marcu 2017 roku Gmina podpisała z Zarządem Województwa Podkarpackiego umowę na dofinansowanie rozbudowy, przebudowy i modernizacji oczyszczalni ścieków w Birczy, której głównym celem jest zwiększenie przepustowości oczyszczalni ścieków z 250 m³ do 560 m³. Dofinansowanie

uzyskano w ramach *RPO WP na lata 2014-2020*, Działanie 4.3. Zakończenie zadania planowane jest na 2018 rok.

Ponadto z informacji otrzymanych z Wojewódzkiego Funduszy Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Rzeszowie wynika, że Parafia Rzymskokatolicka p.w. Świętej Anny w Ustrzykach Górnych otrzymała dotację w wysokości **100 000 zł** na budowę pompowni ścieków i przyłącza ciśnieniowego (rurociągu tłoczego) do kanalizacji sanitarnej dla Archidiecezjalnego Domu Rekolekcyjnego im. Jana Pawła II w Ustrzykach Górnych, a AMW REWITA sp. z o. o. preferencyjną pożyczkę w wysokości **3 780 550,40 zł** na budowę oczyszczalni ścieków w Solinie.

Tabela nr 4. Odsetek ludności z terenu *Programu* korzystającej z oczyszczalni ścieków.

Nazwa gminy	Odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków
Gmina Baligród	30%
Gmina Bircza	30%
Gmina Cisna	58%
Gmina Czarna	9%
Miasto i Gmina Lesko	83%
Gmina Lutowiska	75,5%
Gmina Solina	57% ⁵⁶
Gmina Tyrawa Wołoska	14%
Miasto i Gmina Ustrzyki Dolne	52,39%
Miasto i Gmina Zagórz	75% ⁵⁷

Źródło: Dane dostarczone przez jednostki samorządu terytorialnego wchodzące w skład *Programu Strategicznego Rozwoju Bieszczad*.

⁵⁶ Oddano sieć kanalizacyjną w Polańczyku przy ul. Zacisze.

⁵⁷ Na terenie gminy Zagórz w okresie od I do VI 2017 r. zrealizowano 16 szt. przyłączy indywidualnych, co w skali gminy nie wpłynęło na podniesienie wielkości wskaźnika w odniesieniu do stanu na dzień 31.XII.2016 r.

Ilość sołectw objęta miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik zadeklarowany w Sprawozdaniu z 2016 r.	Wskaźnik na dzień 30 VI 2017 r.	Postęp w realizacji wskaźnika
Ilość sołectw objęta miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego	21 ⁵⁸	21	0

Realizacja wskaźnika **Ilość sołectw objęta miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego** pozostaje na poziomie zadeklarowanym przez gminy na koniec 2016 roku. Oznacza, to, że w pierwszym półroczu 2017 r. żadna z gmin nie zadeklarowała rozszerzenia planów zagospodarowania przestrzennego na kolejne sołectwa.

Liczba obiektów poddanych termomodernizacji

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik zadeklarowany w Sprawozdaniu z 2016 r.	Wskaźnik na dzień 30 VI 2017 r. (narastająco)	Postęp w realizacji wskaźnika
Liczba obiektów poddanych termomodernizacji	6	17	11

Wskaźnik **Liczba obiektów poddanych termomodernizacji**⁵⁹ według stanu na dzień 30 czerwca 2017 r. został osiągnięty na poziomie **17 obiektów**. Spośród 12 gmin uczestniczących w *Programie Strategicznego Rozwoju Bieszczad* wyłącznie dwie gminy zadeklarowały w I. półroczu 2017 roku realizację niniejszego wskaźnika: Gmina Solina – 7⁶⁰, Miasto i Gmina Zagórz – 4 obiekty⁶¹.

⁵⁸ Wykazana wartość ww. wskaźnika wynika ze zdiagnozowanej omyłki, jaka pojawiła się w *Formularzu Gminy Zagórz* za rok 2016, w którym wpisano wartość 1, zamiast prawidłowej 5 sołectw.

⁵⁹ W ramach jednego projektu możliwa jest termomodernizacja wielu obiektów.

⁶⁰ W ramach realizowanego projektu dofinansowanego z *RPO WP 2014-2020* w wysokości 3 416 422,73 zł zmodernizowano następujące obiekty: Zespół Szkół w Wołkowyi, Zespół Szkół w Bóbrce, Szkoła Podstawowa w Berezce, Świetlica Wiejska w Myczkowcach, Szkoła Podstawowa

Ponadto wg danych zawartych w systemie teleinformatycznym SL 2014 wynika, że **2 gminy** z terenu objętego *Programem* realizowały w 1. połowie 2017 r. zadania o wartości **5 161 720,49 zł** wpisujące się w realizację ww. wskaźnika: Gmina Ustrzyki Dole realizowała 3 projekty⁶², natomiast Gmina Baligród realizowała 2 projekty⁶³.

Dodatkowo z danych dostarczonych przez WFOŚiGW w Rzeszowie wynika, że wsparcie finansowe w kwocie **112 139 zł** otrzymała Parafia Rzymskokatolicka p.w. Świętej Anny w Ustrzykach Górnych na realizację projektu „Termomodernizacja budynku Archidiecezjalnego Domu Rekolekcyjnego w Ustrzykach Górnych 13”.

---

w Myczkowcach, Budynek Urzędu Gminy Solina w Polańczyku, Budynek Gminnego Zakładu Komunalnego w Polańczyku.

⁶¹ 14 listopada 2016 roku Gmina Zagórz podpisała umowę o dofinansowanie dla zadania pn. „Modernizacja energetyczna budynków użyteczności publicznej w Zagórz” w ramach *RPO WP 2014-2020*, Działanie 3.2 *Modernizacja energetyczna budynków*. Termin zakończenia projektu to 30.11.2017 r. W ramach zadania wykonano termomodernizację następujących obiektów: budynek UMiG w Zagórz, budynek Świetlicy miejskiej w Zagórz - osiedle Wielopole, budynek Szkoły Podstawowej w Zagórz.

Dodatkowo 19 października 2016 roku Gmina Zagórz podpisała umowę o dofinansowanie dla zadania pn. „Przebudowa budynku dworca PKP w miejscowości Mokre w celu jego adaptacji na mieszkania socjalne” w ramach *RPO WP 2014-2020*, Poddziałanie 6.2.2 *Infrastruktura pomocy społecznej*. Termin zakończenia projektu to 30.11.2017 r. W ramach zadania wykonana zostanie m.in. termomodernizacja budynku będącego przedmiotem projektu.

⁶² Gmina Ustrzyki Dolne zadeklarowała realizację następujących projektów: „Kompleksowa modernizacja energetyczna budynków szkół Powiatu Bieszczadzkiego tj. Bieszczadzkiego Zespołu Placówek Szkolno-Wychowawczych oraz Zespołu Szkół Licealnych w Ustrzykach Dolnych” – wartość 2 074 383,97 zł; „Modernizacja energetyczna wielorodzinnych budynków mieszkalnych w gminie Ustrzyki Dolne” – wartość 594 312,16 zł oraz „Termomodernizacja budynku wielorodzinnego w Ustrzykach Dolnych przy ul. Nowa 5” – wartość 567 738,74 zł.

⁶³ Gmina Baligród wykazała w *Formularzu* następujące projekty: „Modernizacja energetyczna budynków Spółdzielni Mieszkaniowej w Lesku” – wartość 892 909,1 zł oraz „Termomodernizacja wielorodzinnego budynku mieszkalnego wraz z budową kotłowni i instalacjami OZE wspomagającymi system grzewczy” – wartość 1 032 376,52 zł.

**Liczba wspartych placówek funkcjonujących w ramach systemu
ratowniczo-interwencyjno-kryzysowego**

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik zadeklarowany w Sprawozdaniu z 2016 r.	Wskaźnik na dzień 30 VI 2017 r. (narastająco)	Postęp w realizacji wskaźnika
Liczba wspartych placówek funkcjonujących w ramach systemu ratowniczo-interwencyjno-kryzysowego	13 ⁶⁴	23	10

Wskaźnik **Liczba wspartych placówek funkcjonujących w ramach systemu ratowniczo-interwencyjno-kryzysowego** wg. stanu na dzień 30 czerwca 2017 r. wynosi **23**. W I. półroczu 2017 roku jego realizację zadeklarowały następujące jednostki: Gmina Baligród – 1, Gmina Czarna – 1⁶⁵, Gmina Solina – 2⁶⁶, Miasto i Gmina Zagórz – 6⁶⁷.

**Liczba dofinansowanych instalacji odnawialnych źródeł energii
w gospodarstwach domowych**

Wskaźnik **Liczba dofinansowanych instalacji odnawialnych źródeł energii w gospodarstwach domowych** nie był dotychczas realizowany. Z danych otrzymanych od gmin objętych *Programem* wynika, że w pierwszej połowie 2017 r. nie dofinansowywano żadnych instalacji odnawialnych źródeł energii w gospodarstwach domowych.

⁶⁴ W Formularzu za rok 2016 Gminy Baligród pojawiła się omyłka. Zadeklarowana wartość to 0 podczas, gdy prawidłowa wynosi 1.

⁶⁵ Dotacja dla OSP Czarna udzielana w sposób ciągły przez Gminę Czarna.

⁶⁶ Gmina Solina udzieliła wsparcia poprzez kupno dwóch wozów strażackich dla OSP Bóbrka oraz Bukowiec. Otrzymano dotację w wys. 140 tys. zł do 2 samochodów. Koszty całkowite aut to 320 tys. zł.

⁶⁷ W okresie I-VI 2017 r. w zakresie analizowanego wskaźnika z budżetu Gminy Zagórz dofinansowano OSP Zagórz 5696,84 zł, Tarnawa Górna 190 zł, Mokre 755 zł, Zahutyń 2814,23 zł, Czaszyn 7223,60 zł, Poraż 811,80 zł.

Podsumowując Priorytet INFRASTRUKTURA SŁUŻĄCA POPRAWIE DOSTĘPNOŚCI I OCHRONIE ŚRODOWISKA należy zauważyć, że wiele wskaźników w nim ujętych nie było dotychczas realizowanych lub realizowanych w I. półroczu 2017 roku. Niewątpliwie wpływ na to ma charakter zadań objętych tymi wskaźnikami, a także ich długookresowy cykl przygotowawczy lub realizacyjny np. uruchomienie nowego przejścia granicznego jest mocno rozciągnięte w czasie i wiąże się ze spełnieniem wielu wymagań określonych przez prawo.

Poziom realizacji wskaźnika Całkowita długość przebudowanych lub zmodernizowanych dróg w okresie objętym sprawozdawczością wykazany został na bardzo niskim poziomie. Niewątpliwie wynikać to może z cyklu realizacji tego rodzaju inwestycji, który uzależniony jest od warunków pogodowych, a ponadto również wymaga przygotowania obszernej dokumentacji technicznej.

Podczas analizy wskaźnika dotyczącego stanu czystości wody w rzece San napotkano na problem związany z częstotliwością wykonywanych badań przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Rzeszowie, co rzutuje i ogranicza możliwości monitorowania niniejszego wskaźnika w przyszłych okresach sprawozdawczych.

Zauważyć należy również, iż wskaźnik Odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków utrzymuje się na stabilnym poziomie, ale jest mocno zróżnicowany między gminami wchodzącymi w skład *Programu*. Jego wzrost wymaga znacznych środków pieniężnych, co w świetle mocno napiętych budżetów gmin i ich trudności finansowych, zmusza je do poszukiwania zewnętrznych źródeł finansowania. Realizacja inwestycji o tak dużej skali zależna jest bowiem od alternatywnych form finansowania.

Postęp w realizacji można zauważyć w przypadku wskaźników „Liczba obiektów poddanych termomodernizacji” oraz „Liczba wspartych placówek funkcjonujących w ramach systemu ratowniczo-interwencyjno-kryzysowego”. Ich wzrostu należy upatrywać w możliwości uzyskania dofinansowania na projekty termomodernizacyjne w ramach *RPO WP 2014-2020* oraz swoistych warunkach klimatycznych panujących w górach, a także wysokim poziomie ruchu turystycznego, który wiąże się z koniecznością podejmowania dodatkowych interwencji i wymaga pozostawania w ciągłej gotowości, w tym zabezpieczenia oraz dobrego wyposażenia służb ratowniczych.

Na wykazane poziomy realizacji wskaźników miały również wpływ omyłki zdiagnozowane w *Formularzach* gmin z 2016 roku.

Z uwagi na realizację projektów parasolowych w kolejnych okresach sprawozdawczych można spodziewać się wzrostu wskaźników dotyczących wsparcia instalacji OZE w gospodarstwach domowych.

Wsparcie projektów w ramach ustalonych w RPO WP 2014-2020 preferencji dla interesariuszy PSRB⁶⁸

W okresie styczeń – czerwiec 2017 r. zostały podpisane umowy o dofinansowanie w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020 dotyczące działania 4.3 Gospodarka wodno-ściekowa oraz działania 4.4 Kultura. Wsparcie otrzymały 3 projekty zgłoszone przez podmioty z obszaru objętego PSRB, których całkowita wartość wynosi **26 397 775,18 zł**, a dofinansowanie **16 560 717,44 zł** (tabela nr 5).

Tabela nr 5. Wykaz umów podpisanych na dofinansowanie projektów w ramach działań objętych preferencjami punktowymi RPO WP 2014-2020.

Nazwa beneficjenta	Tytuł projektu	Nazwa działania	Wartość projektu	Data podpisania umowy
Gmina Bircza	Rozbudowa, przebudowa i modernizacja oczyszczalni ścieków sanitarnych oraz przepompowni sieciowych kanalizacji sanitarnej w miejscowości Bircza	4.3.1. Gospodarka ściekowa	6 536 580,02 zł	30.03.2017 r.
Gmina Solina	Rozwój gospodarki ściekowej w Gminie Solina – rozbudowa oczyszczalni ścieków oraz budowa kanalizacji ściekowej w aglomeracji Solina.	4.3.1. Gospodarka ściekowa	11 299 052,49 zł	30.03.2017 r.
Gmina Zagórz	Kompleksowa ochrona dziedzictwa kulturowego na	4.4. Kultura	8 562 142,67 zł	31.05.2017 r.

⁶⁸ Dane dotyczące wykorzystania preferencji stworzonych w WFOŚiGW dla interesariuszy PSRB wykazane zostały przy analizie wskaźników, w pierwszej części niniejszego opracowania.

*Informacja na temat postępów w realizacji wskaźników
Programu Strategicznego Rozwoju Bieszczad w okresie styczeń – czerwiec 2017*

	terenie MOF Sanok-Lesko – adaptacja ruin Zespołu Klasztornego Karmelitów Bosych na centrum kultury w Zagórz			
--	---	--	--	--

Źródło: Centralny System Teleinformatyczny SL 2014 (stan na 30 czerwca 2017 r.)

Dodatkowo w dniu 28 marca 2017 roku została podpisana umowa na realizację projektu „Podkarpacki System Informacji Przestrzennej (PSIP)” w ramach Działania 2.1 *Podniesienie efektywności i dostępności e-usług* współfinansowanego z *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego 2014-2020*⁶⁹. Projekt, którego beneficjentem jest Województwo Podkarpackie jest realizowany m.in. na terenie gmin: Czarna, Lutowiska i Ustrzyki Dolne.

W dniu 14 lutego 2017 roku podpisano także umowę na realizację projektu „Podkarpackie e - biblioteki pedagogiczne” (Działanie 2.1 *RPO WP*, beneficjent – Województwo Podkarpackie), dzięki któremu wsparcie otrzymała biblioteka w Ustrzykach Dolnych⁷⁰.

⁶⁹ Całkowita wartość projektu „Podkarpacki System Informacji Przestrzennej (PSIP)” wynosi 177 768 020,60 zł, a dofinansowanie 151 084 821,85 zł.

⁷⁰ Całkowita wartość projektu „Podkarpackie e-biblioteki pedagogiczne” wynosi 3 470 437,33 zł, a dofinansowanie 2 905 246,69 zł.

Podsumowanie

Niniejsza *Informacja na temat postępów w realizacji wskaźników Programu Strategicznego Rozwoju Bieszczad w okresie styczeń – czerwiec 2017 r.* przedstawia działania podejmowane przez gminy, Samorząd Województwa Podkarpackiego oraz pozostałych interesariuszy *PSRB* wyłącznie w I. półroczu 2017 roku. Dane zadeklarowane przez podmioty zostały zestawione z wykazanymi uprzednio w *Sprawozdaniu z realizacji PSRB w 2016 r.* i podlegały weryfikacji. Przeprowadzona analiza wyeliminowała sytuacje w których gminy mogłyby zadeklarować po raz drugi wcześniej zgłoszone przedsięwzięcia, a dodatkowe sprawdzenie danych raportowanych przez JST umożliwiło zdiagnozowanie oraz usunięcie ewentualnych omyłek i rozbieżności. Wpłynęło to pozytywnie na jakość, aktualność oraz dokładność niniejszego dokumentu.

Analiza wskaźników monitorujących realizację *Programu* w okresie styczeń – czerwiec 2017 r. pokazuje, że część wskaźników notuje przyrost wartości. Sytuację taką należy ocenić pozytywnie, choć niewątpliwie w dalszym ciągu konieczne jest podejmowanie działań przez wszystkich interesariuszy *Programu* zmierzających do stworzenia warunków i narzędzi ułatwiających montaż finansowy konieczny dla realizacji wielu z zaplanowanych działań.

Z uwagi na fakt, iż w niniejszym dokumencie (w ramach realizacji wskaźnika) nie wykazywano działań rozpoczętych i nieukończonych przez JST, a także planowane w przyszłości konkursy i ich wyniki w ramach krajowych oraz regionalnych programów operacyjnych należy przyjąć, że w kolejnym okresie sprawozdawczym wskaźniki wzrosną. Pamiętać należy bowiem, że zgodnie z zasadami dotyczącymi finansów i budżetu oraz cyklem realizacji projektów, JST najczęściej rozpoczynają inwestycje na początku roku, a ich zakończenie i efekty widoczne są dopiero w II. połowie.

Realizacja wskaźników *Programu Strategicznego Rozwoju Bieszczad* w okresie styczeń – czerwiec 2017 r. była możliwa dzięki zaangażowaniu wielu podmiotów m.in. jednostek samorządu terytorialnego uczestniczących w *Programie*, Samorządu Województwa Podkarpackiego, Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Podkarpackiego Urzędu Wojewódzkiego, Bieszczadzkiego Parku Narodowego, Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji

Rolnictwa, Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Rzeszowie, Podkarpackiego Zarządu Dróg Wojewódzkich, Podkarpackiej Regionalnej Organizacji Turystycznej oraz Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Krośnie, których wsparcie finansowe, merytoryczne lub organizacyjne przyczyniają się bezpośrednio lub pośrednio do realizacji zakładanych celów *PSRB*. W analizowanym okresie Samorząd Województwa Podkarpackiego przeznaczył kwotę **394 000 zł** na inwestycje związane z budową i modernizacją dróg dojazdowych do gruntów rolnych oraz **34 000 zł** na działania związane z kulturą i ochroną dziedzictwa narodowego. Dodatkowo udzielił dotacji podmiotom z terenu *PSRB* na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków położonych na obszarze województwa podkarpackiego w kwocie **135 000 zł**. Z kolei w ramach *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020* i działań w których ustanowiono preferencje dla projektów realizowanych na obszarze objętym *PSRB* zawarto umowy których całkowita wartość umów wyniosła **26 397 775,18 zł**.

Dodatkowo z informacji otrzymanych z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Rzeszowie wynika, że w okresie od stycznia do czerwca 2017 roku Fundusz udzielił wsparcia finansowego na rzecz podmiotów z terenów objętych *Programem Strategicznego Rozwoju Bieszczad* na kwotę ok. **4 047 298,28 zł**. Były to zadania inwestycyjne z zakresu m.in. infrastruktury służącej poprawie dostępności i ochrony środowiska.

Ze względu na cząstkowy charakter niniejszego dokumentu oraz możliwe do uzyskania wsparcie z Funduszy Europejskich w ramach krajowych i regionalnego programu operacyjnego na działania wpisujące się w realizację *Programu* można stwierdzić, że wskaźniki świadczące o poziomie jego realizacji mają charakter wzrostowy.

Na przyszłe efekty *PSRB* niewątpliwie będzie miał również wpływ proklamowany w lutym br. przez stronę rządową *Program dla Bieszczad*. Inicjatywa utworzenia dodatkowego centralnie zarządzanego mechanizmu wsparcia dla Bieszczad wynika z faktu potwierdzenia w pracach analitycznych Ministerstwa Inwestycji i Rozwoju wyraźnie słabszej na tle kraju pozycji społeczno-gospodarczej gmin objętych *PSRB*. Skutkowało to wskazaniem w *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)* Bieszczad jako

obszaru doświadczającego szczególnych trudności, a co za tym idzie wymagającego konsekwentnego i skoordynowanego wsparcia z poziomu krajowego i regionalnego. Dotychczasowe doświadczenia z wdrażania samorządowego *PSRB* traktowane są przez Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju jako kierunkowe przy zdefiniowaniu obszaru interwencji oraz przygotowaniu działań w ramach rządowego *Programu dla Bieszczad*. Jako cel rządowego *Programu dla Bieszczad* wskazano m.in. zwiększenie efektów oraz przyspieszenie działań ukierunkowanych na rozwój tego obszaru przez odpowiednie połączenie sił i środków krajowych oraz samorządowych. Mając na uwadze powyższe, niewątpliwie podejmowane na wszystkich poziomach tj. centralnym, regionalnym i lokalnym działania na rzecz Bieszczad będą się wzajemnie uzupełniać powodując wartość dodaną podejmowanych interwencji, a tym samym pozytywnie wpływać na tempo wdrażania oraz efekty obu *Programów*.

Dodatkowo pamiętać należy, że *Program Strategicznego Rozwoju Bieszczad* wykazuje zbieżność terytorialną oraz tematyczną z *Programem Strategicznym „Błękitny San” (PSBS)*. Oznacza to bowiem, że interwencje podejmowane w obu *Programach* wzajemnie się przenikają i uzupełniają, a wspólnie tworzą efekt synergii. Tym samym zmiany obserwowane w I. połowie 2017 roku w ramach *PSBS* będą miały również swoje oddziaływanie na obszar objęty *PSRB*.